

Seksualpolitik
på specialskoler

AFSLUTTENDE EVALUERING

Maj 2013

Sammenslutningen af
Unge Med Handicap

Socialt Udviklingscenter

INDHOLDSFORTEGNELSE

AFSLUTTENDE EVALUERING	1
MAJ 2013	1
SOCIALT UDVIKLINGSCENTER	1
INDHOLDSFORTEGNELSE	2
SEKSUALPOLITIKKER PÅ SPECIALSKOLER - OPSAMLING OG KONKLUSION	4
INDLEDNING	8
EVALUERINGSDESIGN	10
Evalueringsaktiviteter	11
Metodiske udfordringer	13
EVALUERINGSRESULTATER	16
Udfordringer i arbejdet med seksualpolitikker	16
Fokusområde 1: Antal specialskoler med seksualpolitik	18
Fokusområde 2: Reduktion i læreres mistanker/viden om seksuelle overgreb mod elever	20
Fokusområde 3: Erhvervede faglige kvalifikationer	21
Fokusområde 4: Kvalitet og indhold af seksualpolitikken	23
Fokusområde 5: Projektejerskab og motivation	26
Skolernes opfyldelse af egne målsætninger	26
BILAG	28
Bilag A: Baselinemåling	28
	2

Bilag B: Afsluttende måling	37
Bilag C: Interviewguide – med de 8 spørgeskemaskoler	46
Bilag D: Opgørelse over skoler	49
Bilag E: Drejebog for fokusgruppeninterview	50
Bilag F: Spørgeskema til konferencen	52
Bilag G: Interviewguide til SUMH	53

Seksualpolitikker på specialskoler - opsamling og konklusion

I efteråret 2010 påbegyndte Sammenslutningen af Unge Med Handicap (SUMH) og Socialt Udviklingscenter (SUS) projektet 'Seksualpolitik på specialskoler' med støtte fra satspuljemidlerne. Formålet med projektet var at styrke specialskolernes fokus på sund seksualitet og skabe en øget opmærksomhed på og beredskab til at forebygge og håndtere mistanke om seksuelle overgreb mod eleverne via udarbejdelse af seksualpolitikker. Projektet afsluttes i sommeren 2013, og i denne forbindelse har projektet gennemført en afsluttende evaluering. Følgende vil de væsentligste erfaringer og konklusioner fra evalueringen blive opsummeret.

I udarbejdelsen af evalueringsdesignet blev der fastsat følgende 5 fokusområder for evalueringen (evalueringskriterier). Fokusområderne omfatter:

1. Antal af specialskoler der har udarbejdet en seksualpolitik
2. Reduktion i læreres mistanker/viden om seksuelle overgreb mod elever med handicap
3. Erhvervede faglige kvalifikationer hos skolens personale
4. Kvalitet og indhold af seksualpolitikken
5. Projektejerskab og motivation.

Derudover har skolerne løbende formuleret deres egne målsætninger for arbejdet med seksualpolitikker:

1. Ensartethed i støtten til det enkelte barn
2. Fagligt baserede beslutninger
3. Sikring af rettigheder og tryghed i forhold til såvel børn som personale
4. At der handles korrekt og hensigtsmæssigt i overgrebssituationer.

Evalueringen har på baggrund af spørgeskemaundersøgelser og fokusgruppeinterviews vurderet målopfyldelsesgraden for projektets såvel som for skolernes mål.

I forbindelse med evalueringen af målopfyldelsesgraden for projektet har skolerne beskrevet en række udfordringer. Udfordringerne tegner et billede af den praktiske kontekst, projektet har indgået i, og dermed også baggrunden for målopfyldelsesgraden af fokusområderne. De mest centrale udfordringer for projektarbejdet har været organisatoriske udfordringer - fx ny elevsammensætning, skolesammenlægninger, ny ledelse, andre konkurrerende projekter mv. Derudover er emnet seksualitet i sig selv

vanskeligt, da det stadig er tabuiseret, og i det hele taget vanskeligt at håndtere som følge af børnenes særlige behov og udfordringer.

182 af landets specialskoler deltog i projektet. Målsætningen var, at 90 % af disse skoler ved projektafslutningen ville have en seksualpolitik. Dette mål blev ikke nået. Ved projektafslutningen havde godt 43 % af skolerne en seksualpolitik. Ca. 13 % var i gang med en proces i forhold til at udvikle en seksualpolitik. Ca. 26 % af skolerne var blevet kontaktet, men havde endnu ikke igangsat en proces, mens næsten 18 % af skolerne ikke umiddelbart ønskede at udarbejde en seksualpolitik – typisk fordi skolen kun havde ganske få elever (mindre end 10), og derfor vurderede det mere hensigtsmæssigt at løse udfordringerne, efterhånden som de opstod. Det må konstateres, at opbakningen til projektet var mindre end forventet, idet andelen af skoler der ikke ønskede at udarbejde en seksualpolitik var større end de estimerede 10 %.

Der er intet, der indikerer, at projektholdet ikke har været tilstrækkeligt opsøgende over for de skoler, der ved projektafslutningen ikke havde en seksualpolitik. Alle skoler er blevet kontaktet af projektet og har modtaget projektmaterialer samt tilbud om undervisning og rådgivning. Selv om en større andel af skolerne end forventet ikke ønskede at udarbejde seksualpolitikker, har projektet været i kontakt med næsten dobbelt så mange medarbejdere som projektets egentlige målsætning. Dette fordi projektet har tilbudt undervisning og rådgivning til den samlede personalegruppe på flere skoler, frem for kun til de nedsatte arbejdsgrupper som oprindeligt planlagt.

Det var forventningen, at man ville se en ændring i antallet af mistanker eller viden om overgreb, som følge af øget viden og kvalifikationer hos personalet på skolerne. Først en stigning i antallet, som følge af øget opmærksomhed på problematikken, dernæst et fald som følge af den forebyggende indsats. Der har imidlertid ikke kunnet registreres ændringer i antal i hverken nedadgående eller opadgående retning. Dette skyldes først og fremmest, at processen med at sætte projektet i gang og udarbejde seksualpolitikker har vist sig at være meget langsommelig. Mange skoler har således endnu ikke færdiggjort eller implementeret seksualpolitikkerne, der skulle medvirke til at skabe den angivne ændring i antal mistanker eller viden om overgreb. Derudover går der så lang tid imellem, at skolerne, ifølge dem selv, oplever overgreb, at der forudsættes registrering af ændringer over en længere tidsperiode, end hvad der er muligt inden for projektets rammer, såfremt ændringer skal kunne indfanges.

Potentialet for at personalet fremadrettet bliver bedre til at registrere mistanker eller viden om overgreb forventes at være forbedret i projektperioden, såfremt man kigger på personalets kvalifikationer. Projektet giver et entydigt billede af oplevelsen af bedre kvalifikationer i arbejdet omkring børnenes seksualitet samt en generelt større åbenhed og opmærksomhed på emnet. I enkelte tilfælde har man også allerede nu kunnet registrere ændringer i børnenes adfærd i forhold til, at børnene er mere bevidste om

egne grænser. Der er ligeledes sket en mindre stigning i antallet af skoler, der tilbyder deres børn seksualundervisning.

For de skoler der har udarbejdet seksualpolitikker gælder, at de generelt opfylder målsætningen om seksualpolitikker med klare mål og tydelige handlingsanvisende beskrivelser af skolens arbejde med forebyggelse og håndtering af seksuelle overgreb, og at seksualpolitikken er synlig og kendt blandt ansatte og forældre. Skolerne der i dag har udarbejdet en seksualpolitik har alle klare handlingsanvisninger i forhold til håndtering af seksuelle overgreb, og politikkerne er godkendt af forældrebestyrelserne samt lagt på skolernes hjemmeside. Hvad angår målet om handlingsanvisninger til skolernes arbejde med *forebyggelse* er resultaterne mere tvetydige. Langt fra alle har handlingsanvisninger på, hvordan der skal arbejdes med forebyggelse direkte beskrevet i seksualpolitikken. For mange af de store skoler er seksualpolitikken meget overordnet og beskriver skolens værdisæt, da seksualpolitikken vurderes at blive for omfattende, såfremt der skal angives konkrete handlingsanvisninger for arbejdet med den enkelte elev. I stedet lægger seksualpolitikken op til, at der skal udarbejdes handlingsanvisninger i de enkelte teams omkring barnet. På mange skoler italesættes forebyggelse og håndtering af overgreb desuden som værende underordnet arbejdet med at sikre børnene retten til en seksualitet, hvorfor handlingsanvisninger for forebyggelse og håndtering af overgreb kun er sekundært og ikke behandles direkte. Der kan være forskellige strategiske overvejelser bag, at skolerne italesætter arbejdet med seksualpolitikker forskelligt – det kan handle om at få opbakning fra forældre og ansatte. Projektets udgangspunkt er, at understøttelse af udviklingen af en sund seksualitet i sig selv kan forebygge overgreb, og dermed kan handlingsanvisninger, der relaterer sig til udvikling af en sund seksualitet, og retten til en seksualitet, også forstås som forebyggende anvisninger.

På ca. 44 % af de skoler der har tilhørt projektets målgruppe, er man ved projektets afslutning endnu ikke kommet i gang med arbejdet med udarbejdelse af seksualpolitikker. Her må projektejerskab og motivationen for arbejdet vurderes at være lav. Blandt de skoler der ved projektafslutning har igangsat en proces, eller er færdige med udarbejdelsen af seksualpolitikker, har projektejerskabet og motivationen for at indgå i projektet været stort hos de medarbejdere, der er blevet direkte involveret i arbejdet. Jo flere medarbejdere der har været involveret i projektet, jo større projektejerskab og motivation på skolen som helhed, og jo bedre resultater i forhold til projektets øvrige målsætninger. Dette gælder også målopfyldelsen i forhold til de mål, som en del skoler selv har formuleret uden om de overordnede projektformål, hvor mange allerede tidligt i processen vurderer at have opnået større ensartethed i støtten til det enkelte barn, en højere grad af fagligt baserede beslutninger og øget sikring af rettigheder og tryghed i forhold til såvel børn som personale. Det er endnu for tidligt at sige noget om, hvor vidt der handles korrekt og hensigtsmæssigt i overgrebssituationer, idet der ikke har fundet

overgrebssituationer sted, efter seksualpolitikkerne er blevet udarbejdet hos de adspurgte.

For alle de evaluerede forhold gælder, at man først længere ude i fremtiden – og efter gennemførelsen af evalueringen - vil få et overblik over de samlede resultater af skolernes arbejde, samt hvilken effekt indsatsen har haft i forhold til forebyggelse af overgreb og udvikling af en sund seksualitet hos børn, der går på specialskoler i Danmark.

Indledning

I efteråret 2010 påbegyndte Sammenslutningen af Unge Med Handicap (SUMH) og Socialt Udviklingscenter (SUS) projektet 'Seksualpolitik på specialskoler' med støtte fra satspuljemidlerne. Projektet afsluttes i sommeren 2013, og dette er den afsluttende evaluering af projektets resultater.

Projektet 'Seksualpolitikker på specialskoler' blev iværksat i 2010 på baggrund af en række erfaringer fra skoleområdet, der viste, at særligt børn og unge med handicap var i risiko for at udøve eller selv at opleve overgreb. Undersøgelsen 'Seksuelle overgreb mod børn og unge med handicap – en kvantitativ og kvalitativ undersøgelse af omfang og karakter af seksuelle overgreb' fra 2007 viste, at der i perioden 2003–2005 var 155 tilfælde af seksuelle overgreb mod børn og unge med handicap i Danmark. Undersøgelsen viste desuden, at medarbejdere på specialskoler generelt oplevede at mangle faglig viden og metoder til at arbejde med forebyggelse og seksuelle overgreb samt viden om at arbejde med seksualitet hos børn med handicap. Medarbejderne i undersøgelsen pegede selv på, at der var behov for, at der på specialskoler blev udarbejdet seksualpolitikker.

Iværksættelsen af projektet 'Seksualpolitikker på specialskoler' skulle således imødekomme en generel efterspørgsel på viden og redskaber omkring forebyggelse af overgreb og seksualitet hos børn med handicap. Projektets formål var at styrke fokus på sund seksualitet samt at skabe en øget opmærksomhed på og beredskab til at forebygge og håndtere mistanke om seksuelle overgreb mod elever på specialskoler ved at få skolerne til at udarbejde seksualpolitikker. Vurderingen er, at seksualpolitikker kan medvirke til at nedbringe risikoen for, at elever udsættes for seksuelle krænkelser, og at skolerne qua arbejdet med seksualpolitikker bedre vil kunne håndtere eventuelle mistanker om overgreb. Derudover forventes seksualpolitikker at kunne medvirke til at støtte børnene i udviklingen af en sund seksualitet og herigennem nedbringe risikoen for overgreb mellem børn.

Projektets primære målgruppe var lærere og ledelse på de ca. 180 specialskoler, der findes i Danmark, ifølge Undervisningsministeriets institutionsregister. Specialskolerne dækker over både AKT-skoler (adfærd, kontakt og trivsel), hvilket vil sige skoler målrettet børn med sociale, emotionelle og adfærdsmæssige vanskeligheder samt specialskoler for børn med fysiske og/eller psykiske funktionsnedsættelser (fx udviklingshæmning, autismespektrumforstyrrelser, synshandicap, hørehandicap og bevægelseshandicap). Der er også skoler, der rummer begge målgrupper af børn.

Projektets sekundære målgruppe var børn og unge med handicap, der går på specialskoler i klassetrinene 0. klasse til 10. klasse, og som er blevet direkte eller indirekte berørt af arbejdet med seksualpolitikker.

Denne afsluttende evalueringsrapport vil tage udgangspunkt i den forandringsteori, der danner udgangspunkt for projektet samt i opfyldelsesgraden af projektets konkrete målsætninger og evalueringskriterier.

Evalueringen er gennemført som en intern evaluering med SUS som evaluator. SUS har dog ikke været direkte involveret i projektets eksterne aktiviteter i forhold til de implicerede skoler – herunder undervisning og rådgivning. Disse opgaver er blevet varetaget af SUMH.

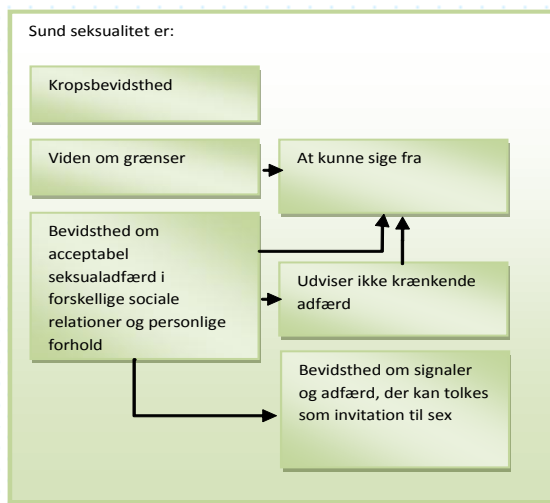
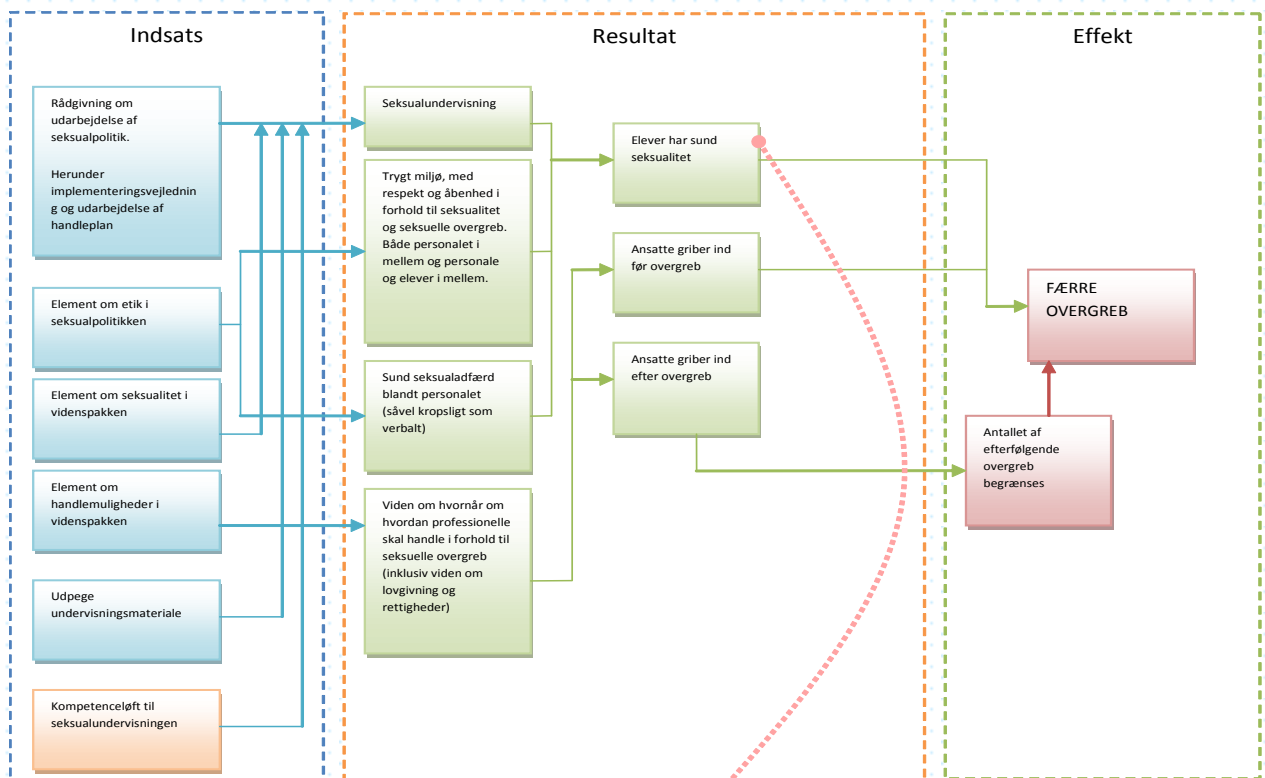
Evalueringsdesign

I forbindelse med udarbejdelsen af projektbeskrivelsen for 'Seksualpolitikker på specialskoler' blev der lavet et evalueringsdesign, der skulle gøre det muligt at dokumentere projektets resultater ved projektets afslutning. Nedenfor vil evalueringsdesignet for projektet blive præsenteret.

Nedenstående skematiske oversigt over projektets forandringsteori blev udarbejdet ved projektopstart. Udgangspunktet for designet var, at man via projektets konkrete aktiviteter og udarbejdelsen af seksualpolitikker ville opnå resultater i form af konkrete redskaber, viden og et trygt miljø, der tilsammen kunne afstedkomme en sund seksualitet hos børnene samt en øget opmærksomhed på overgreb og forebyggelse heraf hos personalet. I denne evaluering foretages en vurdering af målopfyldelsesgraden i forhold til de i skemaet angivne kategorier: 'Indsats' og 'Resultater', der er omsat til 5 fokusområder. Evalueringen tager udgangspunkt i det oplevede udbytte blandt projektets primære målgruppe – ledelse og personale på skolerne. Det vil ikke være muligt i evalueringen at vurdere effekten (jf. skema) af projektet, idet effekten først vil kunne registreres adskillige år efter implementeringen af de angivne indsatser. I evalueringen indgår elevers og pårørendes vurdering af projektets indsatser og resultater ikke direkte, men beskrives indirekte via ledelse og personale.

De 5 fokusområder der er formuleret som afsæt for evalueringen - med udgangspunkt i den skitserede forandringsteori – er som følger:

1. Antal specialskoler med seksualpolitik. Der er opsat et mål om, at 90 % af specialskolerne har en nedskrevet seksualpolitik ved projektets afslutning
2. Reduktion i læreres mistanker/viden om seksuelle overgreb mod elever
3. Ledelses og læreres oplevelse af erhvervede faglige kvalifikationer i forhold til at forebygge og håndtere seksuelle overgreb
4. Kvalitet og indhold af seksualpolitikken – hvorvidt der indgår klare mål i seksualpolitikken og tydelige handlingsanvisende beskrivelser af, hvordan skolen arbejder med forebyggelse og håndtering af seksuelle overgreb, og om seksualpolitikken er synlig og kendt blandt ansatte og forældre
5. Specialskolernes oplevelse af ejerskab til projektet og motivation for at arbejde med seksualpolitik.

Evalueringsaktiviteter

Med henblik på at belyse de ovenfor nævnte fokusområder, blev der ved projektopstart defineret en række evalueringsaktiviteter. Følgende aktiviteter er blevet gennemført som en del af den afsluttende evaluering med det formål at skabe et såvel kvantitativt som kvalitativt billede af projektets indsatser og resultater:

- Der er gennemført en spørgeskemaundersøgelse i form af en baselinemåling blandt ledelse og personale på 8 skoler samt en slutmåling på de 8 skoler ved projektets afslutning. Der er fremsendt forskellige spørgeskemaer til henholdsvis ledelse og personale. De fremsendte spørgeskemaer ved henholdsvis projektopstart på skolen og projektafslutning for det samlede projekt er identiske. Det er vigtigt at understrege, at slutmålingen indikerer afslutning af det samlede projekt og ikke nødvendigvis af indsatsen på skolen. Enkelte skoler har været så længe undervejs med udarbejdelsen af seksualpolitikken, at skolen trods opstart før juni 2012, hvor baselinemålingen blev gennemført, ikke er færdig ved afslutningen af det samlede projekt i sommeren 2013. Resultaterne af baselinemåling fremgår af bilag A og resultaterne af afsluttende måling fremgår af bilag B.
- Der er gennemført opfølgende kvalitative fokusgruppeinterviews med ovennævnte 8 skoler med henblik på uddybning og kommentering af spørgeskemaundersøgelsen. Ved interviewene har der som udgangspunkt deltaget 2-6 repræsentanter fra skolens arbejdsgruppe i projektet. Ved nogle interviews har der været ledelsesrepræsentanter til stede ved andre ikke. Dette har som udgangspunkt afspejlet organiseringen i arbejdsgruppen. Interviewguide anvendt i forbindelse med fokusgruppeinterviews på de 8 skoler fremgår af bilag C
- Der er gennemført en optælling af skoler med seksualpolitikker, skoler der er undervejs med seksualpolitikker og skoler der ikke har eller er undervejs med en seksualpolitik. Med henblik på at skabe et så nuanceret billede af projektets fremdrift på skolerne som muligt, er der som led i optællingen opstillet følgende kategorier for skolernes arbejde med seksualpolitikker:
 - **F:** Færdige eller næsten færdige seksualpolitikker og godt i gang med implementeringen
 - **P:** Ikke færdige med en politik, men er i gang med en eller anden form for proces
 - **K:** Kontaktet af projektet men har endnu ikke igangsat en proces
 - **M:** Kontaktet – men har ikke udvist interesse for at deltage i projektet

Den samlede optælling fremgår af bilag D

- Der er gennemført 4 fokusgruppeinterviews med i alt 11 skoler. Skolerne fordeler sig geografisk således, at der er gennemført to fokusgruppeinterviews med skoler fra Region Hovedstaden, 1 fokusgruppeinterview fra Region Syddanmark samt et

fokusgruppeinterview i Region Midtjylland. For at se drejebogen for fokusgruppeinterviewene se bilag E.

- Der er gennemført en spørgeskemaundersøgelse ved projektets afsluttende konference, hvor alle tilstedeværende blev bedt om at beskrive deres arbejde med seksualpolitikker. Der blev i alt udfyldt 75 spørgeskemaer. For at se spørgeskemaet læs bilag F.
- Der er gennemført kvalitative interviews med to projektmedarbejdere fra SUMH, der har været direkte involveret i projektet på specialskolerne. De to projektmedarbejdere har været ansvarlige for den daglige drift af projektet, kontakten til skolerne samt rådgivning og støtte af skolerne i forhold til udarbejdelse af seksualpolitikkerne. Interviewet med SUMH har dels haft til formål at validere og verificere udsagn fra evalueringens konklusioner, dels skullet medvirke til at nuancere og perspektivere evalueringen af arbejdet med seksualpolitikker på specialskolerne. For at se interviewguiden læs bilag G.

Metodiske udfordringer

Der har undervejs i evalueringen vist sig en række metodiske udfordringer, der har nødvendiggjort afvigelser i forhold til det beskrevne evalueringsdesign i projektbeskrivelsen. Ændringerne i evalueringsdesignet er blevet godkendt af Socialstyrelsen. Der har i evalueringen også været metodiske udfordringer i forhold til gennemførelsen af de aktiviteter, der skulle dokumentere de resultatmål, der er skitseret oven for i det beskrevne evalueringsdesign. De metodiske udfordringer vil blive beskrevet nedenfor.

En central evalueringsaktivitet var gennemførelse af en spørgeskemaundersøgelse på alle involverede skoler ved skolens projektopstart og en spørgeskemaundersøgelse ved projektets afslutning. Spørgeskemaundersøgelsen skulle udgøre en baseline, der kunne sammenholdes med slutmålingen i forhold til at dokumentere projektets resultater. Spørgeskemaundersøgelsen skulle besvares af henholdsvis ledelse, personale og pårørende. Baselineundersøgelsen skulle være gennemført senest juni 2012 – altså et år før projektafslutning – for at sikre, at der var tilstrækkeligt tid til at kunne registrere en eventuel forandring på skolerne ved projektets afslutning. Det viste sig imidlertid vanskeligt at få skolerne til at besvare de fremsendte spørgeskemaer. Kun 8 af de 51 skoler, der havde tilsluttet sig projektet på det angivne tidspunkt, indleverede et rimeligt antal besvarelser (minimum 12) i forhold til, om der var tale om et nogenlunde validt

datamateriale, og disse inkluderede ikke pårørende-besvarelser¹ (de få skoler der blev taget ud af spørgeskemaundersøgelsen trods besvarelser, havde kun indleveret 1-3 besvarelser). Konsekvensen blev en ændring i aktiviteterne i evalueringsdesignet i form af en reduktion i spørgeskemaundersøgelsen til kun at fastholde de nævnte 8 skoler, udeladelse af pårørende-delen, men med fastholdelse af de skitserede fokusområder. Ved den afsluttende måling blev der kun modtaget 7-8 besvarelser pr. skole. Gennemsnitsberegningerne på skolernes besvarelser baserer sig således på et væsentligt mindre datamateriale ved den afsluttende måling end ved baselinemålingen. Det vurderes dog, understøttet af data fra de kvalitative interviews, at antallet af besvarelser stadig giver et korrekt billede af skolernes arbejde og resultater med projektet.

Det data, der er indsamlet for de 8 skoler, vægtes højt i den samlede evaluering, og vurderes at kunne give en pejling på projektets samlede resultater, idet de 8 skoler både repræsenterer AKT- og specialskoler for børn med handicap, skoler af forskellig størrelse, og skoler der er forskellige steder i processen med udarbejdelse af en seksualpolitik. Samtidig er der en risiko for, at de 8 skoler ikke er repræsentative, idet netop disse skoler prioriterede at besvare projektspørgeskemaerne - modsat de øvrige skoler. For de øvrige skoler der har deltaget i evalueringen (fokusgruppeinterviews med yderligere 11 skoler), har vurderingen af projektets resultater og erfaringer ligget tæt op af det datamateriale, der er indsamlet fra de 8 nævnte skoler, hvilket understøtter de 8 skolars repræsentativitet.

Som supplement til spørgeskemaundersøgelsen blev der udleveret et spørgeskema ved projektets afsluttende konference i januar 2013. Spørgeskemaet indeholdt en række af de spørgsmål, som også indgik i det spørgeskema, der var fremsendt til skolerne. Forhåbningen var at få yderligere kvantitative data som supplement til spørgeskemaundersøgelsen på skolerne. Ved gennemgang af disse spørgeskemaer blev det ved et tilfælde opdaget, at der var skoler, der angav, at de ikke havde hørt om projektet før, selv om skolens ledelse havde været i dialog med projektets medarbejdere. Der kan således være besvarelser, der tegner et upræcist billede af arbejdet med seksualpolitikker på skolerne.

Der var planlagt 4 fokusgruppeinterviews med i alt 20 skoler. Det var dog kun muligt at finde 17 skoler, der ønskede at deltage i interviewene, og heraf var der 4 skoler, der ikke havde mulighed for at deltage i fokusgruppeinterviews på datoer, hvor også andre skoler kunne deltage. Tidspunktet for gennemførelsen af fokusgruppeinterviewene faldt desuden

¹ Inddragelse af pårørende i spørgeskemaundersøgelsen viste sig vanskeligt af forskellige årsager: Nogle børn var fx anbragt uden for hjemmet – bl.a. som følge af overgreb. Derudover var der skoler, der ikke ønskede at involvere forældregruppen før skolen selv havde drøftet emnet, eller som oplevede, at forældrene ikke ønskede at beskæftige sig med emnet.

sammen med den landsdækkende lock-out af lærere (forår 2013), hvilket førte til et frafald af yderligere to skoler. Blandt de 11 skoler der slutteligt deltog i fokusgruppeinterviewene, var der en overrepræsentation af skoler, der endnu ikke havde færdiggjort en seksualpolitik, dog svarende til den samlede fordeling af skoler i projektet, der har henholdsvis ikke har færdiggjort en seksualpolitik.

For de interviews der blev gennemført med henholdsvis de 8 skoler, der også havde deltaget i spørgeskemaundersøgelsen, og de 11 skoler der deltog i fokusgruppeinterviewene, gjaldt, at der var stor forskel på, hvorvidt der var ledelsesrepræsentanter til stede. Dette kan have betydning for de resultater, der er blevet beskrevet i interviewsituationen. Af spørgeskemaundersøgelsen kan man fx se, at ledelsen forholder sig væsentligt mere positivt til personalets kvalifikationer i forhold til arbejdet med børnenes seksualitet, end lærere og pædagoger selv gør.

I forhold til resultaterne af den samlede evaluering, må det konstateres, at evalueringsdesignet har en indbygget præmis om, at skolerne inden for projektperioden kunne udarbejde og implementere deres seksualpolitikker. I praksis har det vist sig, at udarbejdelsen af seksualpolitikker på skolerne har taget væsentligt længere tid end forventet. På de skoler, hvor man hurtigt har fået udarbejdet en seksualpolitik, har det stadig taget tid at få seksualpolitikken omsat i praksis, ligesom de forandringer, man har ønsket at skabe i børnenes adfærd, kan være årevis om at vise sig, og derfor ikke kan indfanges af denne evaluering.

Evalueringresultater

Der blevet formuleret følgende 5 fokusområder i projektet, som er afsættet for denne evaluering: 1) Antallet af specialskoler der har udarbejdet en seksualpolitik, 2) reduktion i læreres mistanker/viden om seksuelle overgreb mod elever med handicap, 3) erhvervede faglige kvalifikationer hos skolens personale, 4) kvalitet og indhold af seksualpolitikken samt 5) projektejskab og motivation. Samtidig har skolerne sat deres egne mål for, hvad de ønsker at opnå ved at arbejde med seksualpolitikker, såsom ensartethed i støtten til det enkelte barn, fagligt baserede beslutninger, sikring af rettigheder og tryghed i forhold til såvel børn som personale, og at der handles korrekt og hensigtsmæssigt i overgrebssituationer. Målopfyldelsen i forhold til skolernes egne mål vil også blive kort belyst i evalueringen. Indledningsvist vil en række af de udfordringer, der er blevet beskrevet undervejs, og som er af betydning for målopfyldelsen i projektet, kort blive beskrevet. Det er med udgangspunkt i udfordringerne, at resultaterne inden for de nævnte fokusområder skal ses.

Udfordringer i arbejdet med seksualpolitikker

På mange skoler har arbejdet med seksualpolitikker været en vanskelig og langsommelig proces, og ved projektets afslutning må det konstateres, at skolerne befinder sig ganske forskellige steder i processen. Dette er der mange grunde til. Nogle grunde er særlige for den enkelte skole, mens andre beskriver en generel udvikling på specialskoleområdet og udfordringer i forhold til emnet som sådan. Nedenfor vil udfordringer der relaterer sig til den generelle udvikling på specialskoleområdet, og udfordringer der relaterer sig til emnet 'seksualitet og handicap' blive berørt.

Mange af skolerne fastlægger, hvilke projekter der skal sættes i søen i det forudgående skoleår. Ligeledes er der mange skoler, der kun holder fælles møder (fx Pædagogisk Rådsmøder) få gange om året, hvor opstart af nye indsatsområder kan diskuteres og evt. vedtages. Måden, hvorpå skolerne er organiseret, har betydet, at der i mange tilfælde har været lang ventetid, inden projektarbejdet med seksualpolitikker har kunnet igangsættes, og der er endnu skoler, der ikke har igangsat arbejdet, om end de har ønsket herom.

Mange af de interviewede skoler beskriver skoler under forandring, hvad angår elevsammensætningen. På mange skoler er de børn, der er blevet visiteret gennem de senere år, børn der kræver mere støtte end tidligere – altså børn med mere komplekse problemer. Derudover har flere skoler oplevet at blive sammenlagt med andre skoler. Det betyder dels større organisationer, men det kan også betyde et mere sammensat elevgrundlag, hvor børn med socio-emotionelle vanskeligheder, nu skal gå i skole sammen med børn med fx autisme, udviklingshæmning etc. Dette kan skabe et

begrænset tidsmæssigt overskud til at arbejde med projekter som udvikling af seksualpolitikker, men gør også opgaven med udarbejdelse af seksualpolitikker vanskeligere, da indholdet af én seksualpolitik ofte ikke kan rumme børnenes forskelligartede behov. Dette betyder, at der enten skal laves flere seksualpolitikker, eller at der skal laves en overordnet seksualpolitik, der favner så bredt, at den kan være vanskelig at omsætte i praksis.

Mange skoler har også gang i mange forskellige projekter og kan have vanskeligt ved at prioritere yderligere et. Særligt i de tilfælde hvor skolerne ikke oplever en brændende platform, altså har et akut behov som seksualpolitikken kan afhjælpe, kan projektet komme til at stå langt tilbage i køen.

Der har i projektperioden desuden været enkelte skoler, der har været igennem en omfattende omstrukturering med udskiftning af ledelsen, og hvor projektet har måttet nedprioriteres.

På nogle skoler har der ikke været ledelsesopbakning til arbejdet. Det har vist sig fundamentalt for projektets fremdrift, at ledelsen har bakket op om arbejdet med udarbejdelse af en seksualpolitik. Særligt centralt har det været, at ledelsen har givet medarbejderne et rimeligt antal timer til at arbejde med seksualpolitikkerne. Den mest almindelige model på skolerne har været, at personalet i arbejdsgrupperne har modtaget op mod 20 timer pr. person. Desværre har timerne i mange tilfælde ikke dækket det reelle timeforbrug, hvilket har gjort det svært at fastholde arbejdet. Særligt på de skoler, hvilket er hovedparten, der ikke har en seksualvejleder tilknyttet, har man oplevet en større usikkerhed i forhold til seksualpolitikens konkrete indhold såvel som til det efterfølgende arbejde med at få seksualpolitikken implementeret. På mange skoler har den arbejdsgruppe, der har udarbejdet seksualpolitikken, fået status af videns/ressourcepersoner i forbindelse med konkrete sager. Dette har arbejdsgruppens medlemmer ofte ikke følt sig tilstrækkeligt kvalificeret til.

De skoler der er nået længst i arbejdet med at udarbejde seksualpolitikker er skoler med stor ledelsesopbakning, dedikeret tid til opgaven og en seksualvejleder tilknyttet.

Foruden organisatoriske udfordringer er der enighed om, at selve emnet omkring seksualitet og overgreb i forhold til børn med særlige behov er voldsomt tabuiseret. I arbejdet med emnet er der på mange af skolerne personale, der har berøringsangst, og som ikke ønsker at beskæftige sig med emnet, ligesom mange nævner, at arbejdet med seksualpolitikker ofte ender med diskussioner, der udspringer af folks personlige holdninger om, hvad der er rigtigt og forkert, og at det derfor kan være vanskeligt at blive enige om konkrete retningslinjer. Også børnenes funktionsnedsættelser giver personalet forskellige udfordringer. Fx er mange af de tegn og signaler, der beskrives som kendetegnende for børn, der har været udsat for overgreb, helt almindelige hos mange af børnene på specialskolerne qua deres handicap. Det kan også være vanskeligt at vide,

hvornår snakken om seksualitet i sig selv er et overgreb over for børnene, fordi det er svært at vurdere, hvor børnene er udviklingsmæssigt i forhold til emnet. Nogle af de autistiske børn har desuden en adfærd – fx overdreven kærlighed til at røre ved dynejakker – der kan forveksles med noget seksuelt. I forhold til de børn hvor der ikke er tvivl om, at seksualvejledning er nødvendig, kan det være vanskeligt at vide, hvordan vejledningen skal gives; Personalet beskriver, at det er svært at tale med et barn om onani, når barnet har en 13'årig krop, men mentalt er udviklet som en 3'årig.

Fokusområde 1: Antal specialskoler med seksualpolitik

I forbindelse med udarbejdelsen af projektbeskrivelsen for projekt 'Seksualpolitikker på specialskoler' blev det opsat som mål, at 90 % af de 182 skoler, der var inden for projektets målgruppe, ved projektafslutning skulle have udarbejdet en seksualpolitik. Projektet har ikke opfyldt denne målsætning. Ved en sammentælling af skolernes arbejde med seksualpolitikker fordeler skolerne sig således:

Tabel 1

	Status for de 182 skoler	Procentvis fordeling	Faktiske tal
F	Skoler der har en seksualpolitik, eller som er så langt i processen, at den forventes færdig snarest	43,41 %	79
P	Skoler der er i gang med en proces for udarbejdelsen af en seksualpolitik, men som ikke er færdige/næsten færdige	13,19 %	24
K	Skoler der er blevet kontaktet af projektet, men som ikke har sat en proces i gang endnu	25,82 %	47
M	Skoler der er blevet kontaktet, men som ikke har udvist interesse for at deltage i projektet	17,58 %	32

Af skemaet fremgår det, at projektet antageligt ikke ville nå målsætningen om 90 %, selv om projektperioden blev forlænget, idet der er 32 skoler (altså 17,58 % af skolerne), der ikke ønsker at udarbejde en seksualpolitik. En overvægt af disse skoler er såkaldte AKT-

skoler. Disse skoler er kendetegnet ved, at de ofte er mindre end de øvrige specialskoler - flere af skolerne har færre end 10 elever. For dem kan udarbejdelsen af politikker være en u hensigtsmæssig stor proces at sætte i gang i forhold til antallet af elever, og skolerne vælger at finde en lokal og mere ad hoc-baseret løsning på arbejdet med seksualitet. Derudover er der også en overvægt af AKT-skoler, der har vanskeligt ved at se meningen eller relevansen af en seksualpolitik, sammenholdt med specialskolerne for børn med funktionsnedsættelser. Dette fordi man ikke oplever særlige problematikker eller behov, mens børnene er i skole. Der er dog AKT-skoler, der fremhæver, at en seksualpolitik er særlig vigtigt i forhold til deres børn, fordi mange af børnene kommer fra hjem med overgreb, og/eller selv har en ekstrem seksualiseret adfærd. AKT-skoler med tilknyttet opholdssted finder som udgangspunkt arbejdet med seksualpolitikker meget relevant.

Kigger man på antallet af medarbejdere, som projektet har tilbudt undervisning og/eller rådgivning, overskrider projektet sin målsætning. I projektbeskrivelsen var det målet, at projektet var i kontakt med og gav undervisning/rådgivning til 4-5 medarbejdere pr. skole. Dette kan summeres op til at være mindre end 1000 medarbejdere i alt, såfremt samtlige skoler havde ønsket at modtage besøg fra projektet. I praksis har projektet tilbudt rådgivning/undervisning til ca. 1800 medarbejdere. Dette skyldes, at projektmedarbejderne har prioriteret at afholde temamøder og rådgivning til en større gruppe medarbejdere på de skoler, der har efterspurgt dette. Under fokusområde 4 vil der blive redegjort for, hvilken betydning antallet af medarbejdere, der har været involveret i projektet, påvirker det konkrete arbejde med udarbejdelsen og implementeringen af seksualpolitikkerne.

Blandt skolerne, der på evalueringstidspunktet har en færdig eller næsten færdig seksualpolitik, er der en overvægt af specialskoler for børn med funktionsnedsættelser. Ikke alle skoler har konkrete erfaringer med overgreb på/mellem børnene, men oplever, at arbejdet med seksualitet i høj grad handler om at sikre "retten til seksualitet". På disse skoler er seksualpolitikken ofte defineret meget bredt og omfatter også social træning og træning i hygiejne, der er almindelige fag på mange af skolerne. Arbejdet med seksualitet opleves således som en udbygning af det eksisterende arbejde.

Der er på skolerne ikke et entydigt billede af, hvad der opfattes som en krænkelse, som seksualpolitikken kan medvirke til at forebygge. Mange skoler beskriver afvigende seksuel adfærd hos børnene - såsom åbenlys onani i undervisningslokalet, overdreven krammeri og berøring af andre elever og lærere etc. Kun få definerer denne adfærd som krænkende over for de øvrige elever og vurderer tilsyneladende ikke, at adfærden skal behandles som sådan. Det understreges, at seksualiteten hos børnene ikke skal læses ind i en voksen kontekst og forståelse af begrebet. For disse børn kan berøring være en del af nogle tvangshandlinger, der relaterer sig til deres handicap. Alle er dog umiddelbart enige om,

at børnene skal have hjælp til en for omgivelserne acceptabel adfærd, uanset om handlingen er et resultat af barnets handicap eller seksualitet.

Ved projektets afsluttende konference svarede 93 % (af i alt 75 deltagere besvarede), at de vurderede at arbejdet med seksualpolitikker, og et generelt fokus på barnets seksualitet, kan forebygge seksuelle overgreb udført på eller af barnet. Af disse havde 62 % i dag ikke en seksualpolitik.

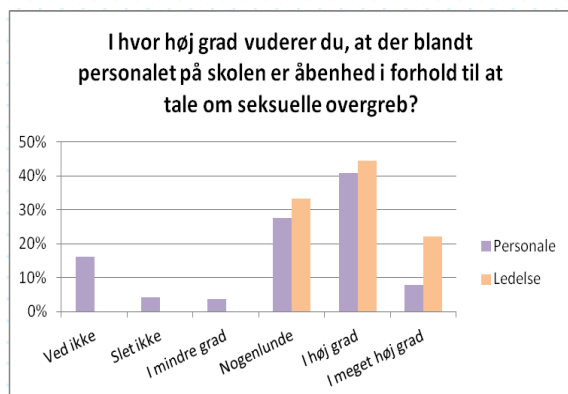
Fokusområde 2: Reduktion i læreres mistanker/viden om seksuelle overgreb mod elever

Reduktion i læreres mistanker/viden om seksuelle overgreb mod elever på skoler, der har udarbejdet en seksualpolitik, blev formuleret som en målsætning for projektet. Dog var det forventningen, at et øget fokus på og øget viden om tegn på overgreb, som resultat af projektet, kunne medføre en stigning i antallet af mistanker/viden om seksuelle overgreb mod eleverne i projektperioden.

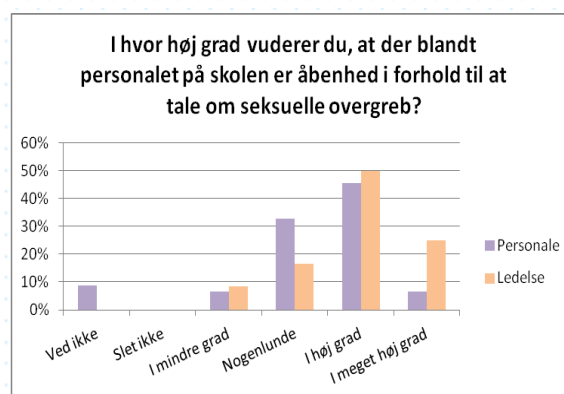
Der er intet, der indikerer en ændring i forhold til antallet af mistanker eller viden om overgreb mod elever ved projektets afslutning, hverken i nedadgående eller opadgående retning.

Kigger man på resultaterne af spørgeskemaundersøgelse på de 8 skoler, der har deltaget i denne, kan man se, at personalet oplever en generel stigende åbenhed blandt kollegaer i forhold til at tale om seksuelle overgreb henover projektperioden, hvilket sammen med en oplevet stigning i kvalifikationer inden for området (se evt. fokusområde 3) kunne foranledige en ændring i antallet af mistanker/viden om overgreb. Blandt ledelsesrepræsentanterne er denne udvikling mere nuanceret, idet der ved projektets afslutning er flere ledelsesrepræsentanter, der vurderer, at der er mindre grad af åbenhed, end hvad de vurderede ved projektopstart.

Baseline - skema 1A

Afsluttende måling – skema 1B

Det er vanskeligt på baggrund af det eksisterende datamateriale at sige noget om, hvad denne udvikling dækker over. Kigger man mere generelt på spørgeskemaundersøgelsen fra de 8 medvirkende skoler (se bilag A) kan man se, at ledelsens vurdering af åbenhed omkring seksualitet og overgreb mv. afviger fra personalets, og at ledelsen generelt værdisætter alle områder højere end personalet.

Når der ikke umiddelbart vurderes at være en ændring i antallet af mistanker/viden om seksuelle overgreb kan dette forklares med følgende:

1. Mange skoler har endnu ikke færdiggjort eller implementeret seksualpolitikkerne, der med udgangspunkt i projektets forandringsteori vurderes at skulle skabe den angivne ændring i antal. Forandringerne i antal vil først vise sig, når seksualpolitikkerne er implementeret - efter projektets afslutning.
2. Mange skoler oplever kun sjældent overgreb. Da der kan gå lang tid mellem, at der på skolen er børn, der udsættes for overgreb, skal ændringerne registreres over en længere tidsperiode, end hvad der er muligt inden for projektets rammer.

Selv om den overordnede konklusion på fokusområde 2 er, at der ikke kan registreres forandringer på nuværende tidspunkt, er der enkelte skoler, der kan konstatere ændringer i børnenes adfærd, der potentielt kan afstedkomme en reduktion i antallet af overgreb mellem børnene. Således er der skoler, der beskriver, at der kyskes mindre blandt børnene, fordi de børn der ikke ønsker at blive kysset, er blevet bedre til at sætte grænser, det er muligt at lade børnene få lov til at sidde tættere, fordi der er et mere afslappet samvær. Derudover er eleverne blevet bedre til at sige nej og støtte hinanden i forhold til grænsesætning.

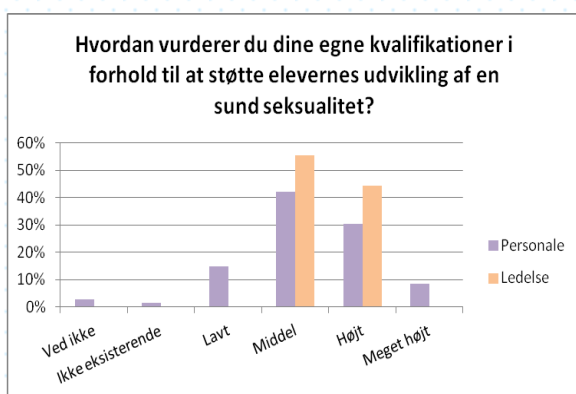
Fokusområde 3: Erhvervede faglige kvalifikationer

En gennemgang af det indsamlede datamateriale fra henholdsvis spørgeskemaer og interview viser, at projektet opfylder sin målsætning i forhold til fokusområde 3, idet der kan registreres en markant stigning i oplevelsen af kvalifikationer inden for en række områder hos både personale og ledelse. Dette kan, ifølge forandringsteorien, på (længere) sigt reducere antallet af overgreb og dermed skabe forandringer inden for fokusområde 2.

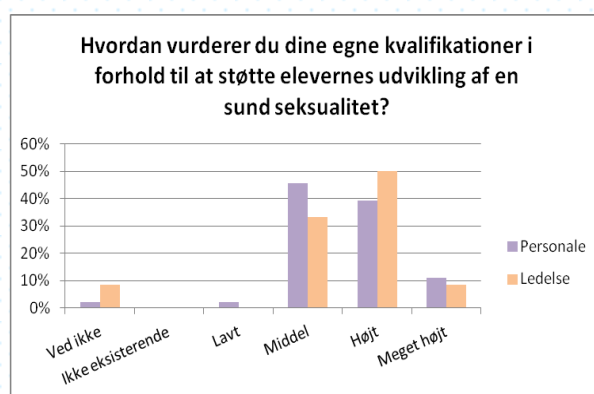
På skemaerne nedenfor er angivet eksempler på stigninger i værdisætningen af oplevede kvalifikationer i forhold til at kunne støtte elevernes udvikling af en sund seksualitet samt støtte dem i at udvikle egne grænser for, hvilke seksuelle handlinger de vil deltage i. Mange nævner, at projektets materialer har givet værdifulde redskaber og inspiration – særligt fremhæves dilemmakortene fra projektet materialesamling.

Man kan af skemaerne udlæse, at ledelsen generelt – både ved baseline og slutmåling – vurderer egne kvalifikationer højere i arbejdet med seksualitet, end personalet selv gør – se skemaerne 2A og B og 3A og B. Det kan ikke afvises, at ledelsens positive opfattelse af egne kvalifikationer også afspejler tilsvarende forventninger til personalet, og at opfattelsen af kvalifikationerne på skolen kan være af betydning for, hvor lidt eller hvor meget området fra et ledelsesperspektiv vurderes at skulle prioriteres. Generelt mener personalet, at arbejdet med at støtte børnene i forhold der vedrører seksualitet bør fylde mere, end ledelsen mener, at det bør fylde – se skema 4A og 4B.

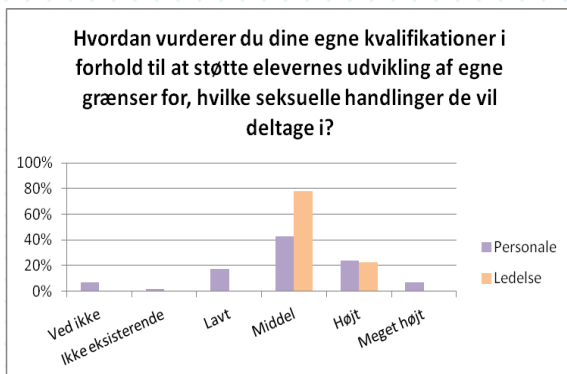
Baseline-Skema 2A

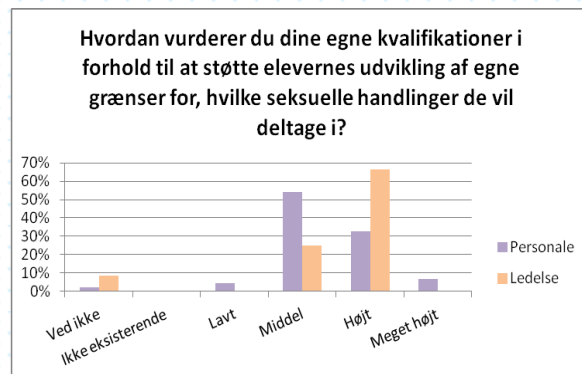
Afsluttende måling-Skema 2B

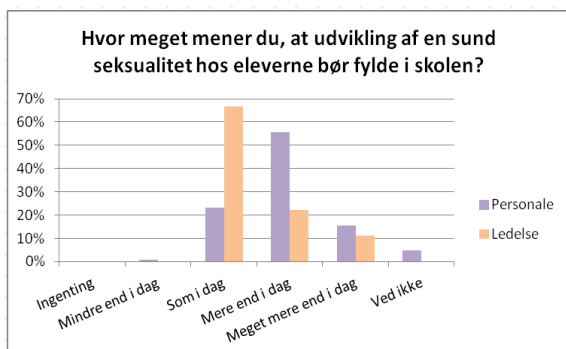
Baseline-Skema 3A

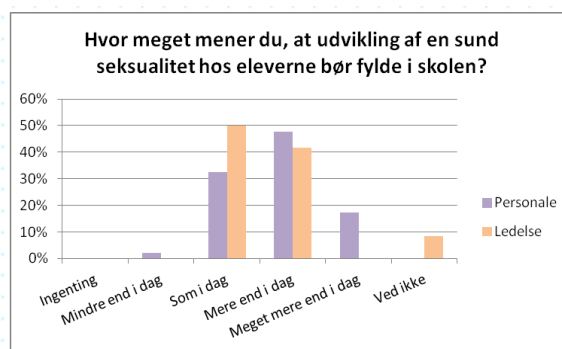
Afsluttende måling- 3B

Baseline-Skema 4A

Afsluttende måling-Skema 4B

Øgede kvalifikationer i personalets arbejde med forhold omkring elevernes seksualitet kan være tæt forbundne med, at personalet også oplever en markant større opmærksomhed på området og åbenhed omkring at tale om elevernes seksualitet med kollegaer. Denne åbenhed er dog markant lavere i forhold til at tale direkte med eleverne om deres seksualitet. De øgede kvalifikationer skaber også øget indsigt i, hvad der er svært i arbejdet med dette område. I forbindelse med fokusgruppeinterviewene nævner flere skolerepræsentanter, at de er usikre på lovgivningen på området, og at de ligeledes er usikre på, om deres kvalifikationer slår til.

Fokusområde 4: Kvalitet og indhold af seksualpolitikken

Projektet har valgt foruden at måle på antallet af skoler med seksualpolitikker, også at vurdere kvaliteten og indholdet af de udarbejdede seksualpolitikker. De fleste af de skoler der har udarbejdet en seksualpolitik, vurderes at have opfyldt målsætningen inden for fokusområde 4 med udgangspunkt i følgende to indikatorer:

1. Indgår der klare mål i seksualpolitikken og tydelige handlingsanvisende beskrivelser af, hvordan skolen arbejder med forebyggelse og håndtering af seksuelle overgreb?
2. Er seksualpolitikken synlig og kendt blandt ansatte og forældre?

Kun få af skolerne har formuleret et direkte formål med seksualpolitikken, og dermed en beskrivelse af, hvad de ønsker, at seksualpolitikken skal have af effekt. Seksualpolitikkerne beskriver først og fremmest det fælles værdisæt, man er blevet enige om skal være gældende på den enkelte skole. I interviewene med skolerne kom det alligevel frem, at der er forskellige forventninger til, hvad man ønsker at opnå med seksualpolitikkerne. På hovedparten af skolerne, der har lavet en seksualpolitik, er det primære formål at sikre børnene retten til seksualitet og en udvikling af en sund seksualitet, og indikatorerne

vedrørende beskrivelser af arbejdet med forebyggelse bliver her mindre centralt, om end skolerne vurderer, at udviklingen af en sund seksualitet kan have en forebyggende effekt i forhold til overgreb. Fokuset på 'retten til en seksualitet' skal ses i sammenhæng med, at de fleste af de skoler, der ved projektafslutningen har udarbejdet en seksualpolitik, er skoler for børn med fysiske og/eller psykiske funktionsnedsættelser, hvor børnene i højere grad end på AKT-skolerne – har haft behov for støtte i forhold til overhovedet at kunne udtrykke deres seksualitet, og hvor retten til en seksualitet således ikke er en selvfølge. Det beskrives, at børnene er meget overvågede, og at det, at der hele tiden er voksne omkring dem, kan gøre det vanskeligt for barnet at udvikle sin kropsbevidsthed og seksualitet. Børnene har ikke et aktivt fritidsliv, så stort set al kontakt med andre børn sker på skolen – det er kun her, de kan gøre deres erfaringer. Skolen har således en særlig forpligtelse i forhold til at understøtte retten til en seksualitet. Foruden det skitserede og reelle ønske om at imødekomme børnenes ret til en seksualitet, kan det ikke udelukkes at nedtoningen af forebyggelsesaspektet ved seksualpolitikken, på nogle skoler bunder i en strategisk overvejelse, i forhold til hvordan man ønsker at italesætte formålet med seksualpolitikkerne, således at man sikrer den størst mulige opbakning til projektet på skolen som helhed samt i forældregruppen. Et mindre antal skoler siger, at de har udarbejdet seksualpolitikken med det primære formål at forebygge seksuelle overgreb.

At mange skoler er gået ind i projektet uden et udtalt fokus på forebyggelse og håndtering af overgreb, har betydning for, hvorvidt skolerne har indarbejdet direkte handlingsanvisende beskrivelser på dette område. Da udgangspunktet for projektet er, at udviklingen af en sund seksualitet i sig selv kan forebygge overgreb mellem børnene, og da de skoler der ikke direkte har forebyggende handlingsanvisninger har handlingsanvisninger i forhold til dette, vurderes skolerne at opfylde evalueringskriteriet.

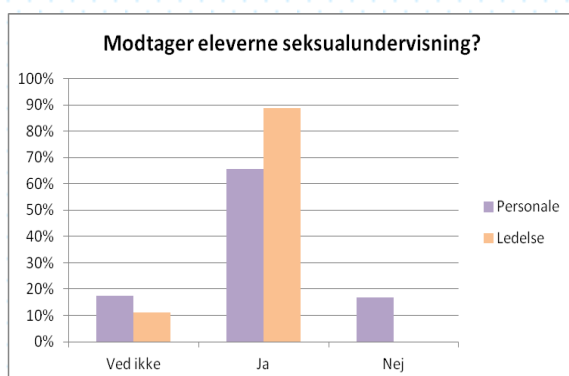
Stort set alle seksualpolitikkerne har tydelige mål og retningslinjer, hvad angår håndteringen af overgrebssituationer.

Når der i hovedparten af seksualpolitikkerne ikke er formuleret eksplicite mål for det arbejde, der ikke direkte vedrører overgrebssituationer, må det også ses som udtryk for, at seksualpolitikkerne først og fremmest beskriver et værdisæt. Som tidligere beskrevet oplever skolerne, at børnenes behov kan være meget forskellige - alt efter konkrete vanskeligheder, alder, familiære forhold etc., og at børnene på skolerne har mere komplekse problemer end tidligere. Dette skaber behov for en meget overordnet seksualpolitik. Skal seksualpolitikken være konkret og relevant i forhold til det enkelte barn, vil det ofte betyde, at seksualpolitikken skal være så omfattende og lang, at den ikke vil kunne anvendes i praksis. I stedet er det på en stor del af skolerne således, at de enkelte teams, der findes omkring børnene på skolerne forventes at omsætte seksualpolitikken og formulere deres egne konkrete trin-mål. Mange skoler har derfor valgt ikke at skrive trin-målene ind i selve seksualpolitikken.

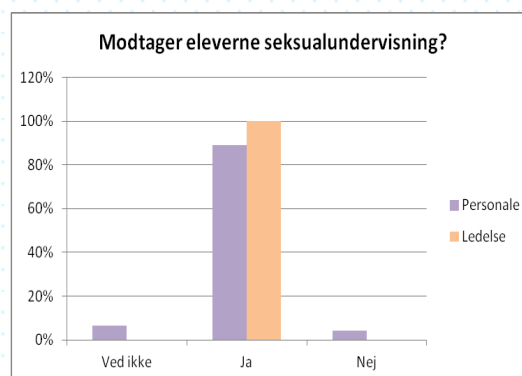
Kigger man på seksualpolitikkerne må man konkludere, at de har en varierende karakter: Nogle er på ganske få sider, mens andre er meget omfattende. Nogle politikker omfatter alle skolens børn, ud fra opfattelsen at gode vaner skal skabes tidligt, andre politikker omfatter kun udskolingsbørn, ud fra opfattelsen at støtte i forhold til seksualitet først og fremmest er relevant før større børn. Nogle seksualpolitikker forholder sig til hygiejne og social træning, mens andre forholder sig mere snævert til seksualitet. Flere skoler har desuden valgt både at arbejde med retningslinjer for personalet (i forhold til påklædning, at man skal give seksualundervisning, om man må gå med et barn på toilettet, kramme, være venner på facebook etc.) og for elever (fx om man må have kærester, kysse, hvor man må onanere etc.). På flere skoler opfattes seksualpolitikkerne som en måde, hvorpå man kan beskytte personalet mod mistanker og anklager om overgreb.

Alle seksualpolitikkerne er præsenteret i og godkendt af forældrebestyrelserne jf. indikator 2, og stort set alle skoler har valgt at lægge seksualpolitikken ud på skolens hjemmeside. Derudover er seksualpolitikkerne indirekte synlige i den daglige undervisning, hvor området opleves at være højere prioriteret end tidligere. Flere børn modtager i dag eksempelvis seksualundervisning end ved projektets begyndelse:

Baseline – Skema 5A

Afsluttende måling – Skema 5B

Selv om det er vurderingen, at skolerne lever op til målsætningen om, at politikken er kendt og synlig, er der stadig enkelte skoler, hvor seksualpolitikken af skolens personale vurderes at være et 'skuffedokument'. På disse skoler kender forældregruppen uden for skolebestyrelsen samt hovedparten af personalegruppen ikke til indholdet af seksualpolitikken, eller er i hvert tilfælde ikke klar over, hvordan seksualpolitikken kan og skal omsættes i praksis. De skoler hvor seksualpolitikken er mest kendt og synlig blandt personalet, er der, hvor der har været flest medarbejdere involveret – enten ved at personalet har deltaget i undervisning og rådgivning, eller ved at personalet mere konkret har siddet med i arbejdsgrupper omkring udviklingen af seksualpolitikken.

Fokusområde 5: Projektejerskab og motivation

De skoler, der har deltaget i projektets evalueringsaktiviteter, har alle givet udtryk for, at der er motivation for og Projektejerskab til arbejdet med at udarbejde seksualpolitikker, om end motivationen, som tidligere nævnt, ofte relaterer sig til andre målsætninger end de af projektet definerede.

Hovedparten af skolerne beskriver, at der er kollegaer, der ikke interesserer sig for arbejdet med seksualpolitikker eller som direkte er berøringsangste over for den konkrete håndtering af børnenes seksualitet. Det generelle billede er dog, at man på den overvejende del af skolerne finder emnet interessant og relevant.

I forhold til oplevelsen af Projektejerskab må det understreges, at det kun er repræsentanter fra de arbejdsgrupper, der har beskæftiget sig direkte med arbejdet med seksualpolitikker, der har deltaget i evalueringsaktiviteterne. Blandt disse er Projektejerskabet stort. Graden af involvering af de øvrige kollegaer, og den måde hvorpå man har valgt at organisere arbejdet med seksualpolitikker i henholdsvis lukkede arbejdsgrupper eller med involvering af hele skolen, har været afgørende for graden af Projektejerskab som helhed. På enkelte skoler har ledelsen valgt, at arbejdet med seksualpolitikker udelukkende skal forankres hos én faggruppe, nemlig det pædagogiske personale. På disse skoler har Projektejerskab og motivation fra lærergruppen været meget begrænset.

På ingen af de adspurgte skoler har man involveret forældrene i det direkte arbejde med udvikling af seksualpolitikker. Man kan derfor ikke forvente Projektejerskab og motivation i forhold til denne gruppe. Interessen for skolens arbejde har imidlertid været til stede, og flere medarbejdere beskriver, at der er forældre, der er lettede over, at skolerne støtter deres barn i forhold til at udvikle "en normal" seksuel adfærd. De forældre der har børn med afvigende seksuel adfærd, såsom overdreven onani, har oplevet det som en lettelse at høre, at deres barn ikke er afvigende i forhold til andre børn inden for målgruppen.

For de skoler der endnu ikke ved projektafslutningen har igangsat en proces, og naturligvis for de skoler der ikke ønsker at igangsætte en proces (K & M i Tabel 1), må Projektejerskab og motivation i forhold til udarbejdelsen af en seksualpolitik vurderes at være lav. Disse skoler udgør ca. 44 % af det samlede antal skoler.

Skolernes opfyldelse af egne målsætninger

Skolerne der har deltaget i projektet har i mange tilfælde formuleret deres egne målsætninger for, hvad de ønsker at få ud af projektet. Disse målsætninger er udsprunget af konkrete udfordringer og behov på skolerne. Flere af de deltagende skoler formulerede

i forbindelse med fokusinterviewene følgende målsætninger og forventninger til, hvad arbejdet med seksualpolitikker vil medføre:

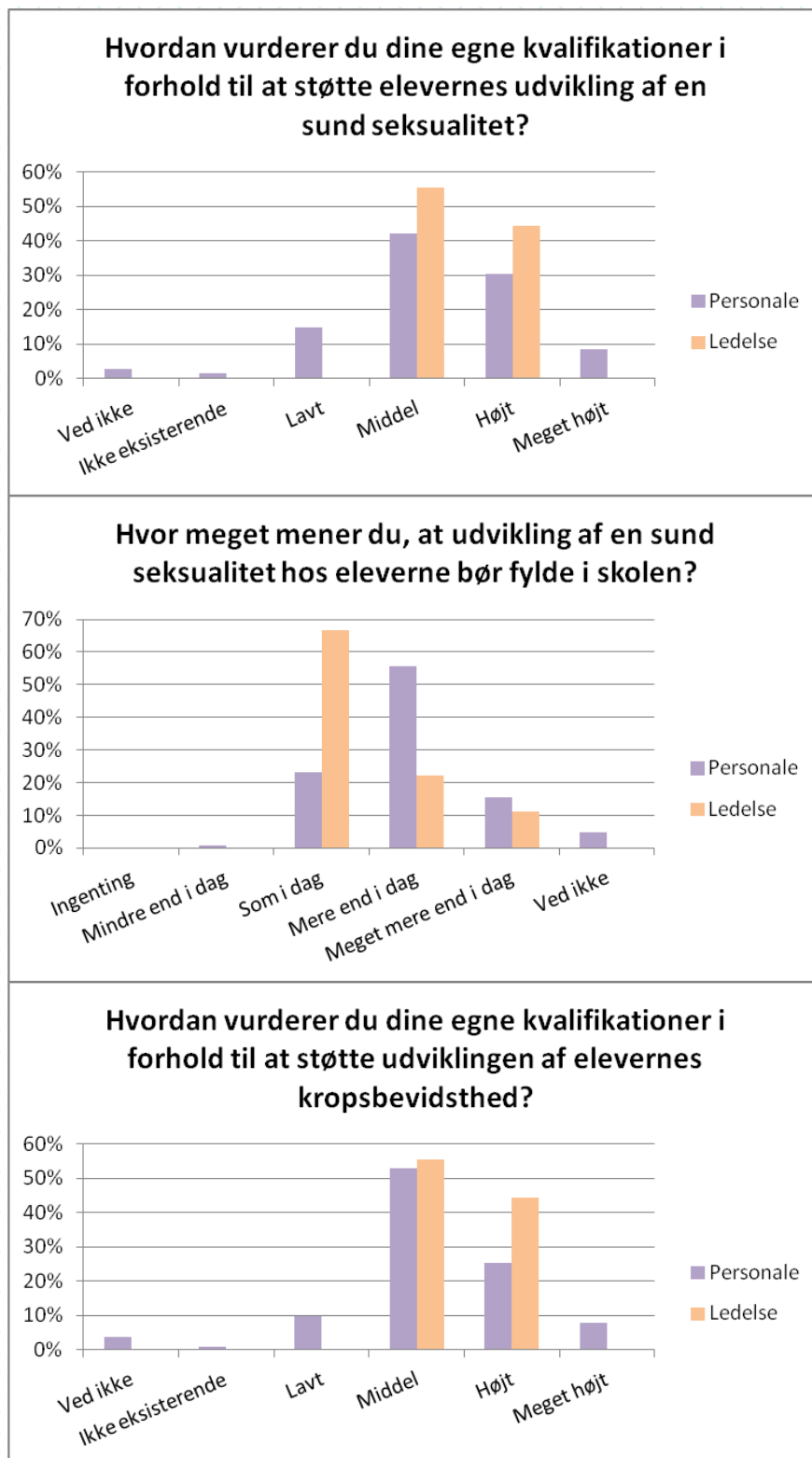
- Ensartethed i støtten til det enkelte barn
- Fagligt baserede beslutninger
- Sikring af rettigheder og tryghed i forhold til såvel børn som personale
- At der handles korrekt og hensigtsmæssigt i overgrebssituationer

Selv om mange af de skoler der har formuleret målsætninger, endnu ikke er færdige med seksualpolitikken, er der enighed om, at man allerede i processen, hvor området diskuteres, kommer tættere på de tre første målsætninger. Udarbejdelsen af seksualpolitikken forudsætter, at der bliver talt sammen om, hvad praksis er i dag, hvilket desuden betyder, at det personlige ansvar for hvordan fx onani, eller kysseri håndteres i klasseværelset fjernes fra den enkelte medarbejder og lægges over i en fællesfaglig kontekst. Særligt fremhæves projektets materialer og rådgivningen fra SUMH's projektmedarbejdere som centralt i forhold til at kunne arbejde med fagligt baserede beslutninger frem for personlige holdninger.

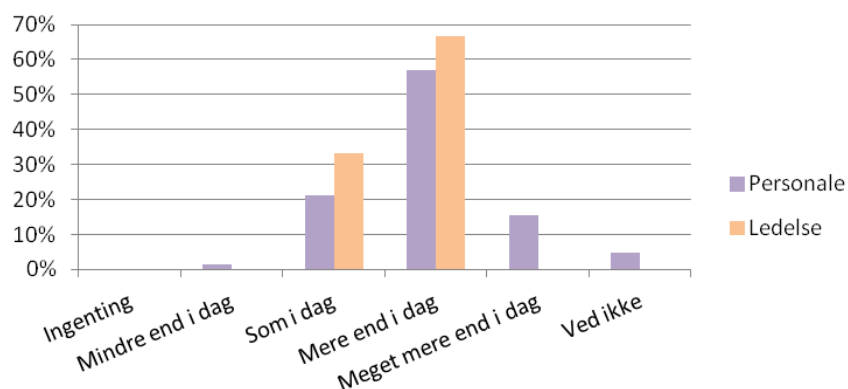
Der er ingen af de skoler, der har deltaget i evalueringen, der har oplevet overgrebssituationer, efter at skolen har deltaget i projektet, hvorfor det ikke vides om seksualpolitikkerne i praksis sikrer, at der handles korrekt og hensigtsmæssigt i overgrebssituationer. En endelig vurdering af hvorvidt samtlige målsætninger endeligt opfyldes, og hvilken betydning målopfyldelsen reelt har, kan først foretages fremadrettet.

Bilag

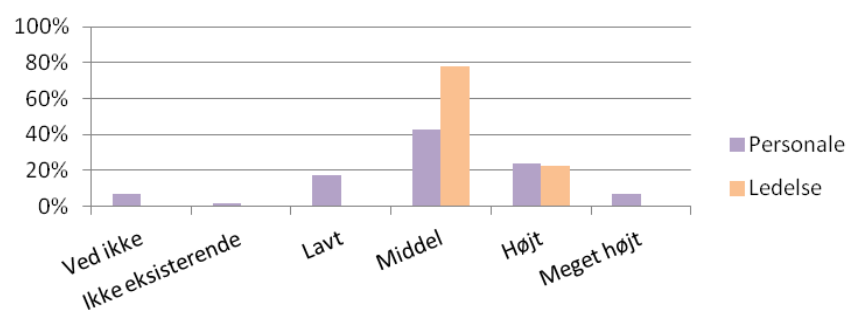
Bilag A: Baselinemåling

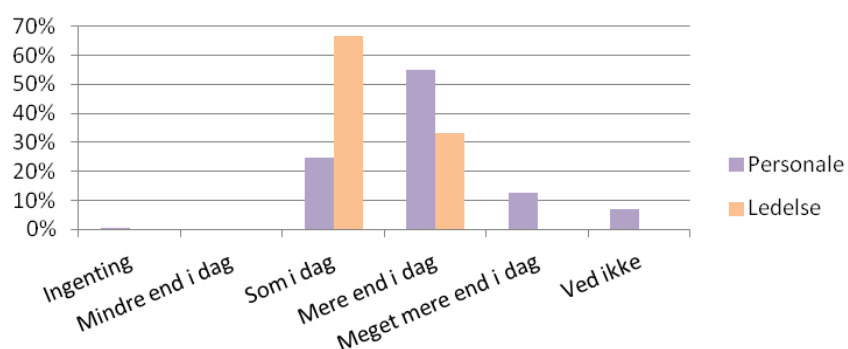
Hvor meget mener du, at udvikling af elevernes kropsbevidsthed bør fylde i skolen?

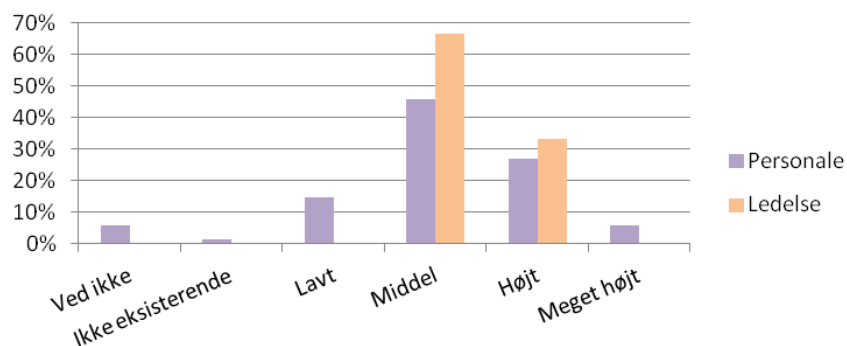
Hvordan vurderer du dine egne kvalifikationer i forhold til at støtte elevernes udvikling af egne grænser for, hvilke seksuelle handlinger de vil deltage i?

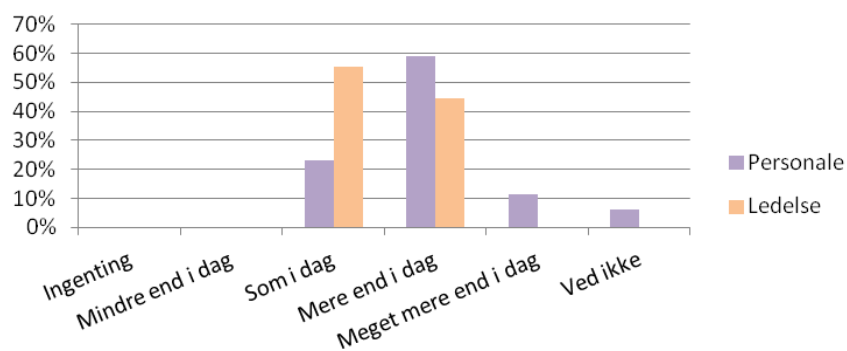
Hvor meget mener du, at udvikling af elevernes egne grænser for, hvilke seksuelle handlinger de vil deltage i, bør fylde i skolen?

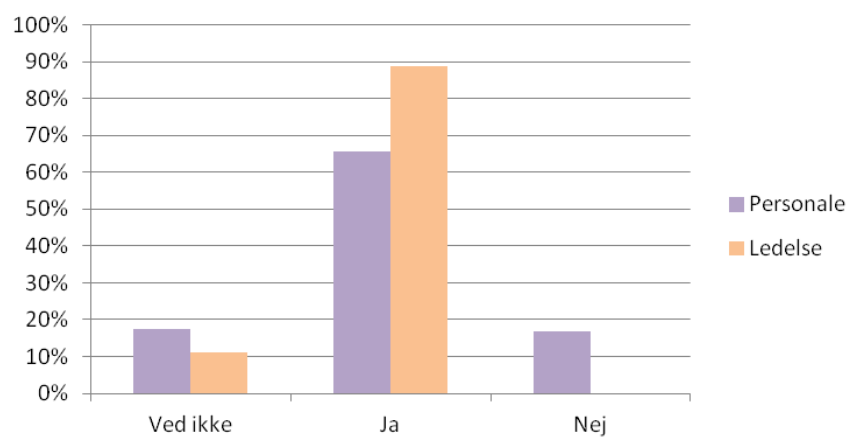
Hvordan vurderer du dine egne kvalifikationer i forhold til at støtte elevernes udvikling af bevidsthed om acceptabel seksuel adfærd?

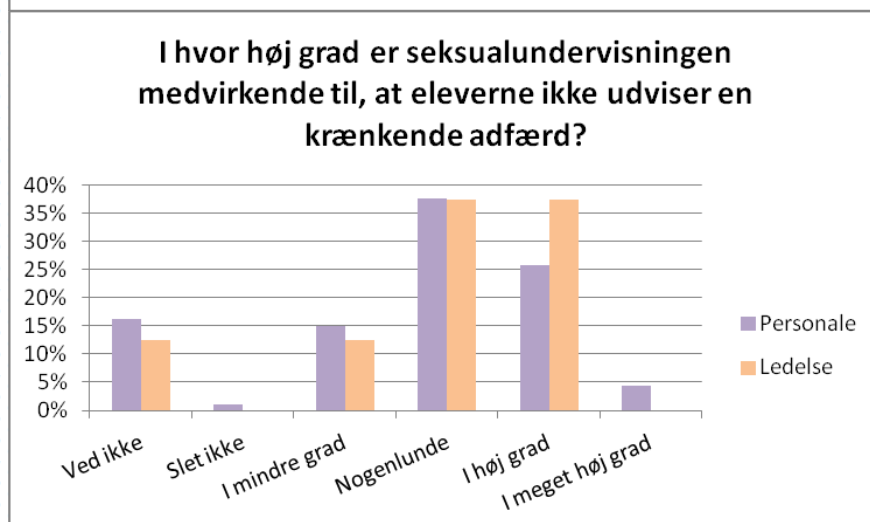
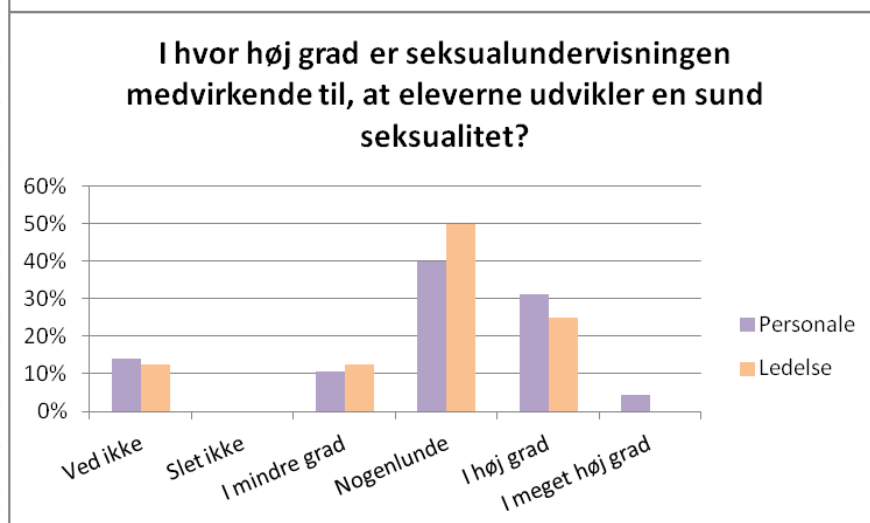
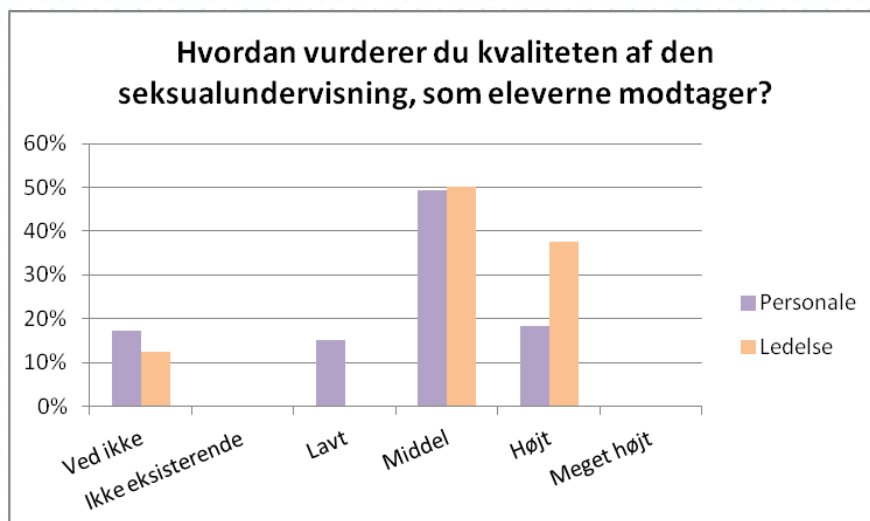

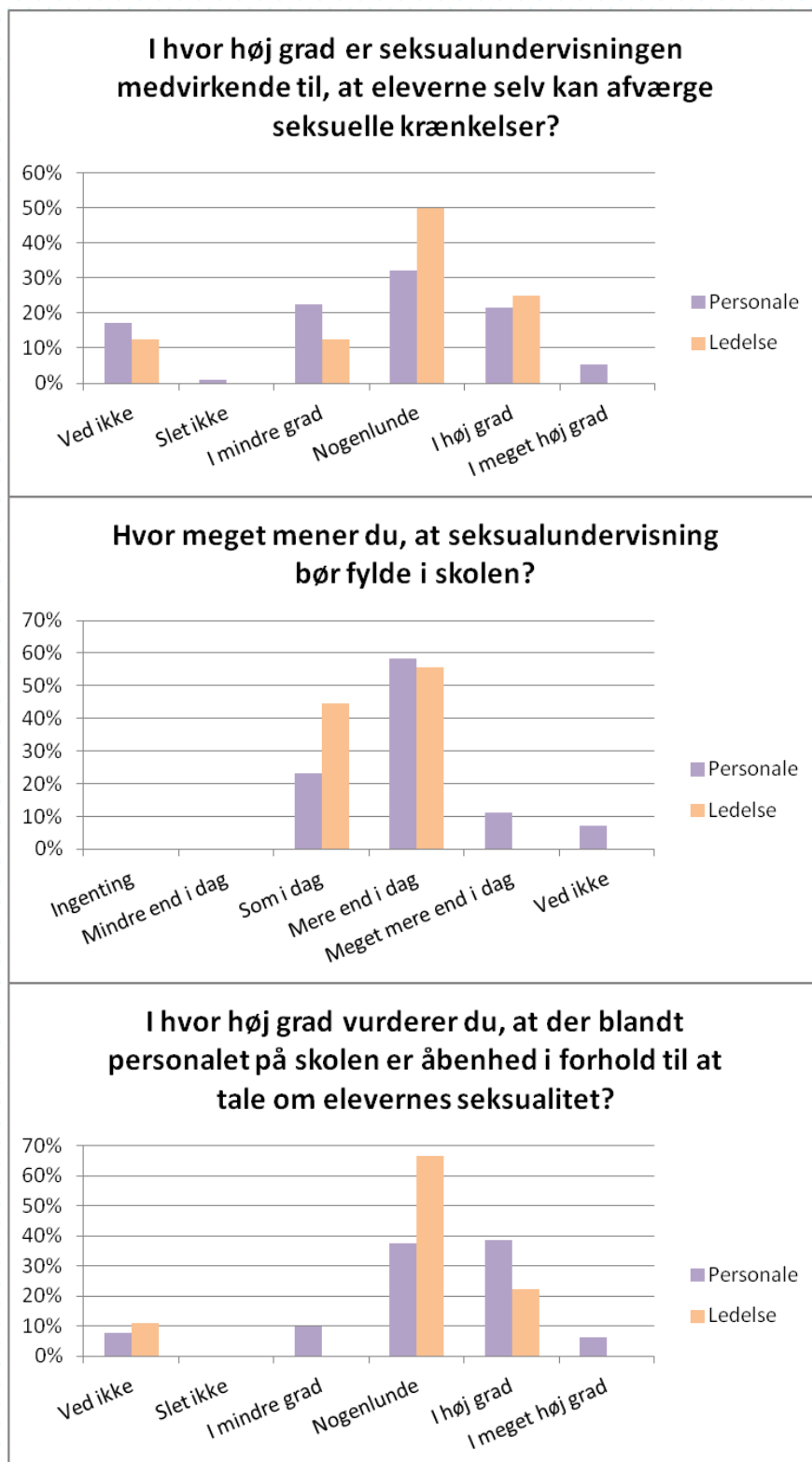
Hvor meget mener du, at udvikling af bevidsthed om acceptabel seksuel adfærd hos eleverne bør fylde i skolen?

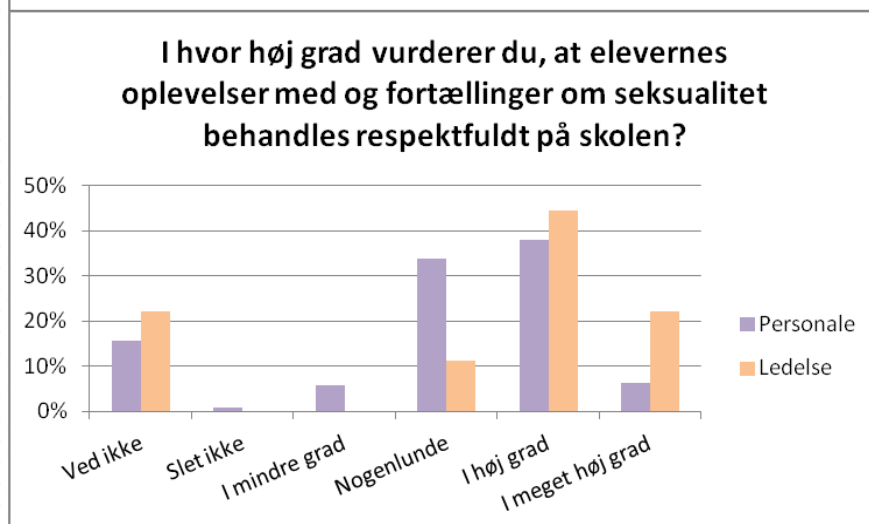
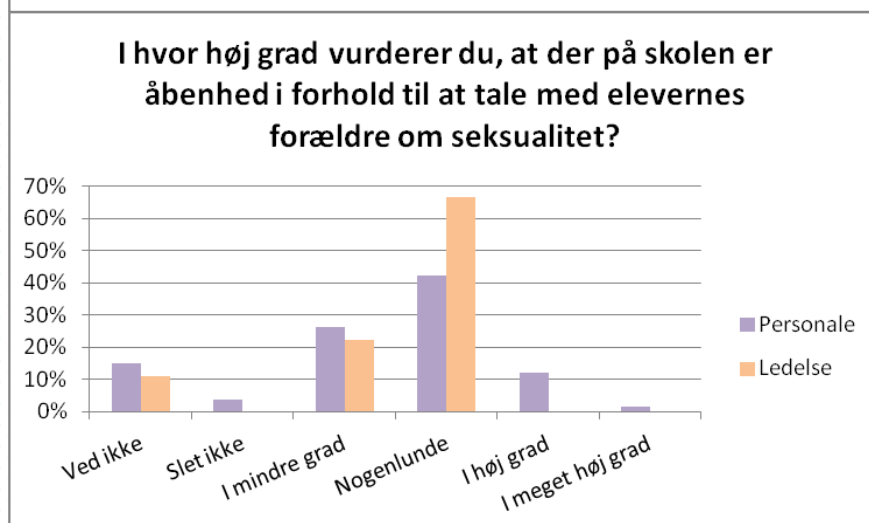
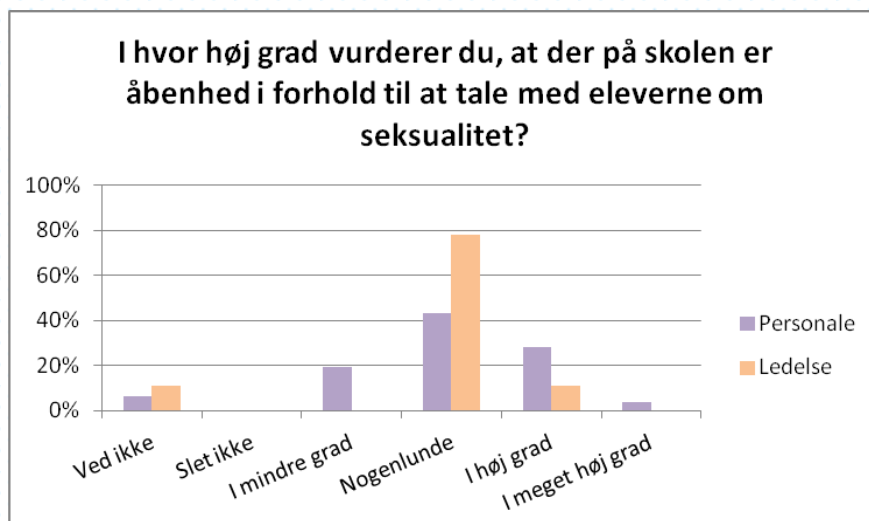

Modtager eleverne seksualundervisning?

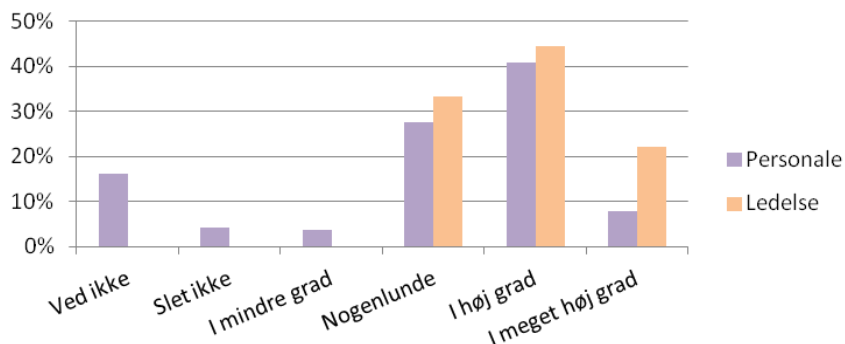

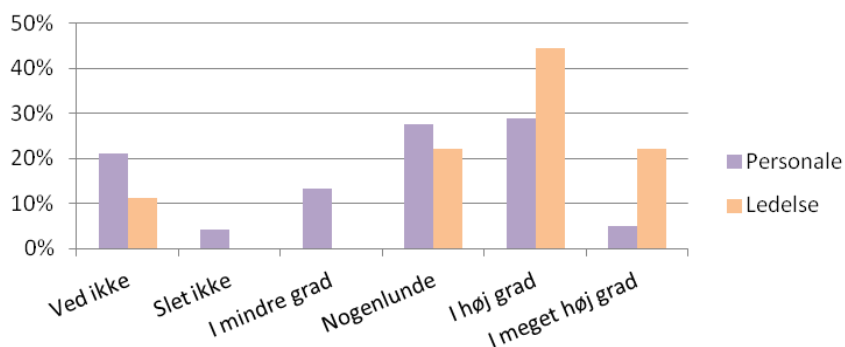

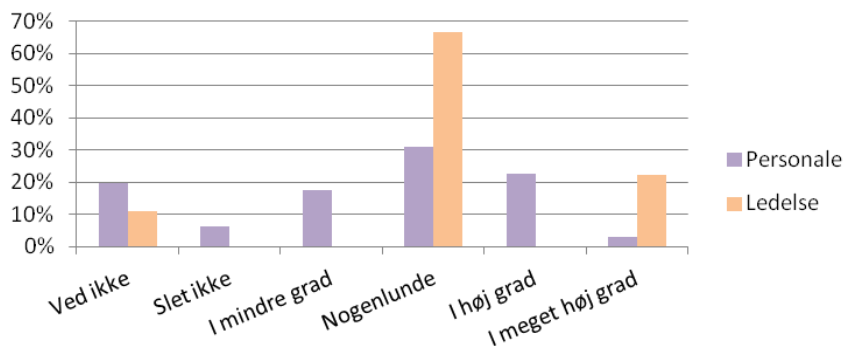
I hvor høj grad vurderer du, at der blandt personalet på skolen er åbenhed i forhold til at tale om seksuelle overgreb?

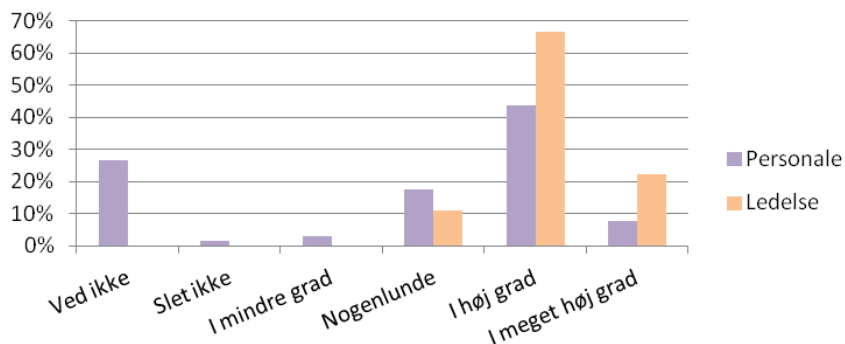
I hvor høj grad vurderer du, at der på skolen er åbenhed i forhold til at tale med eleverne om seksuelle overgreb

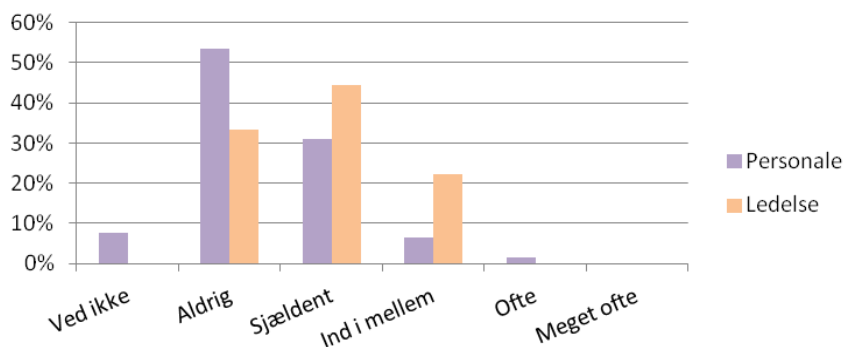
I hvor høj grad vurderer du, at der på skolen er åbenhed i forhold til at tale med elevernes forældre om seksuelle overgreb?

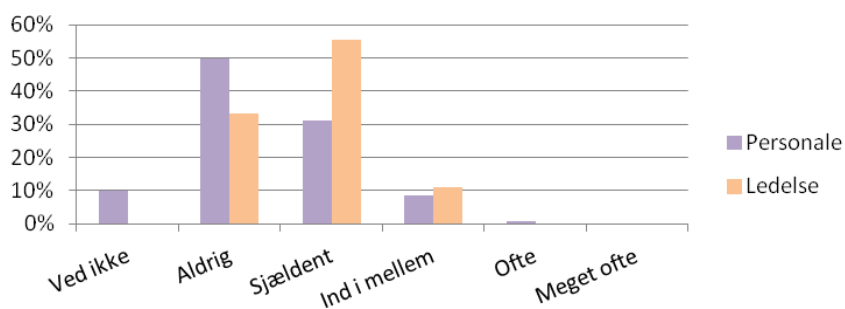
I hvor høj grad vurderer du, at elevernes oplevelser med og fortællinger om seksuelle overgreb behandles respektfuldt på skolen?

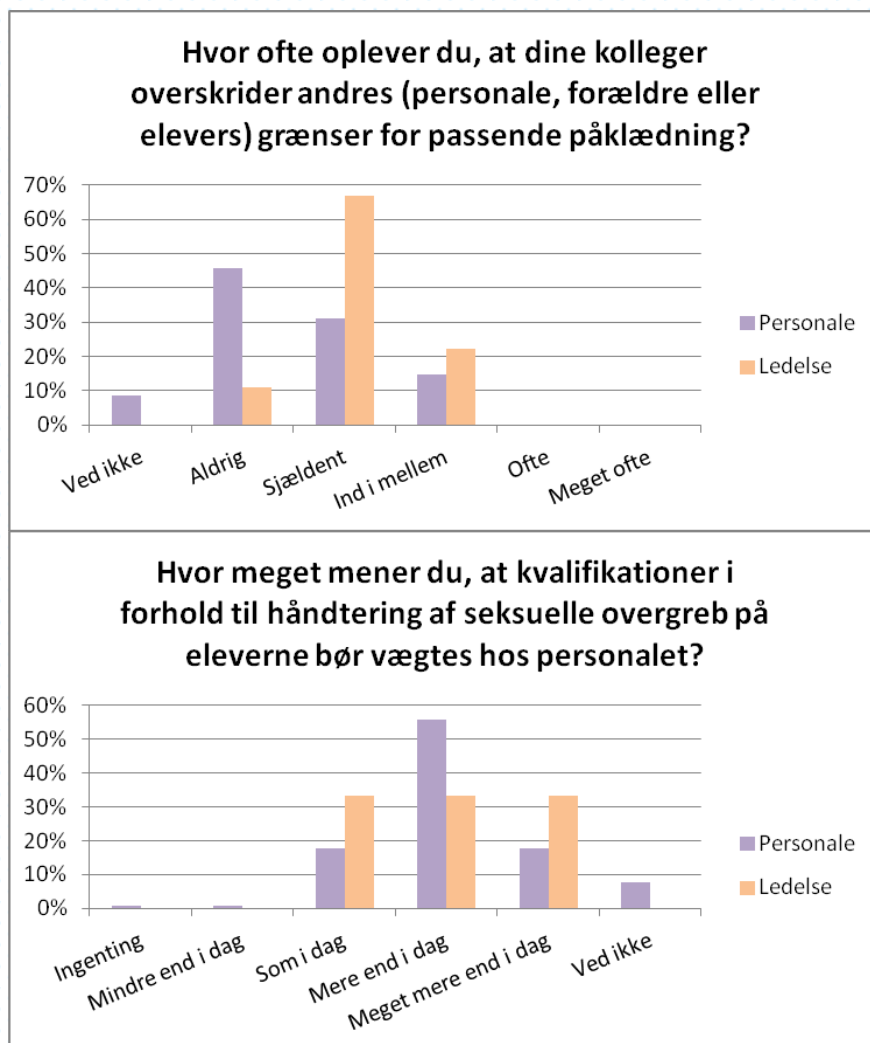

Hvor ofte oplever du, at dine kollegaer overskrider andres (personale, forældre eller elever) grænser for kropslig kontakt?

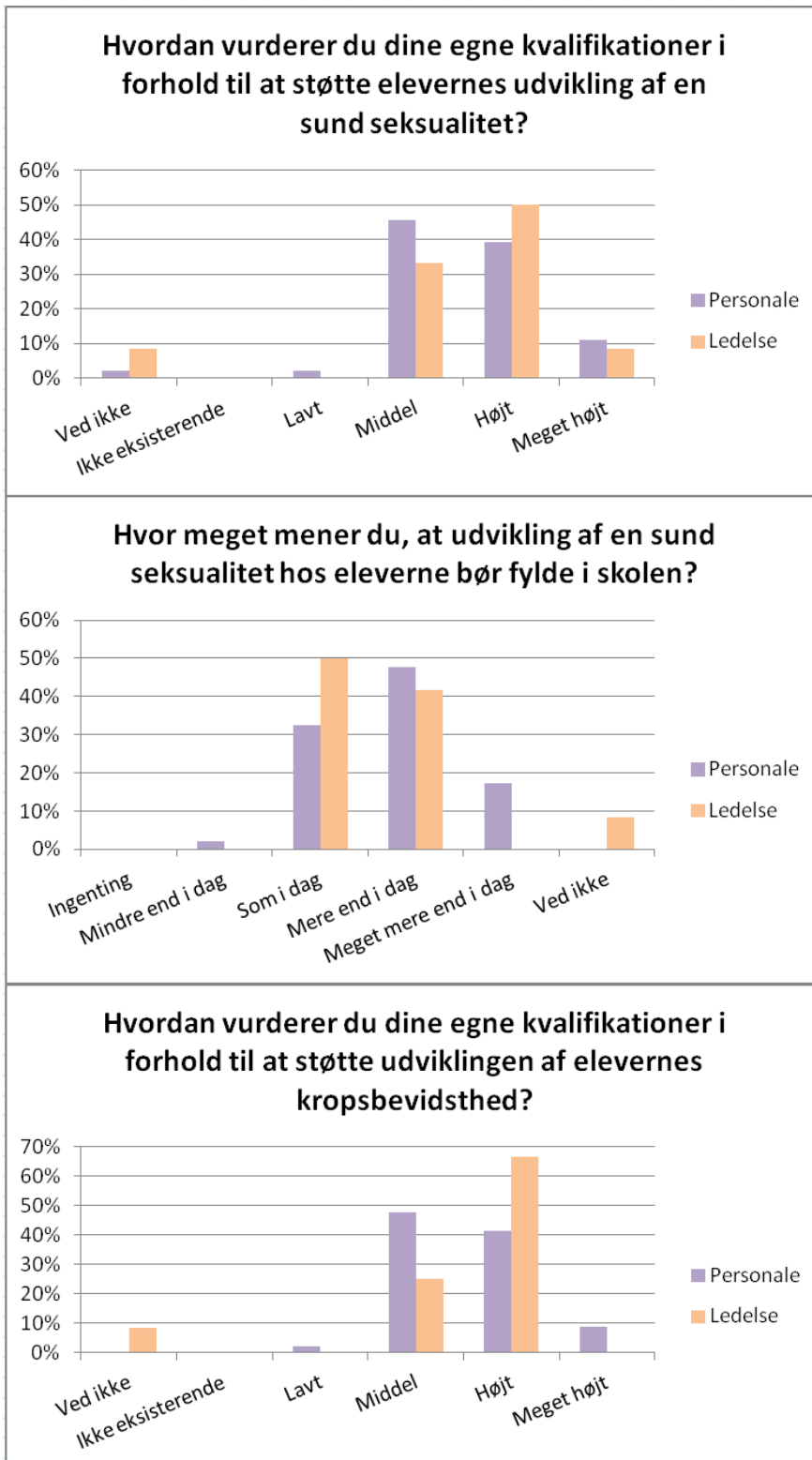

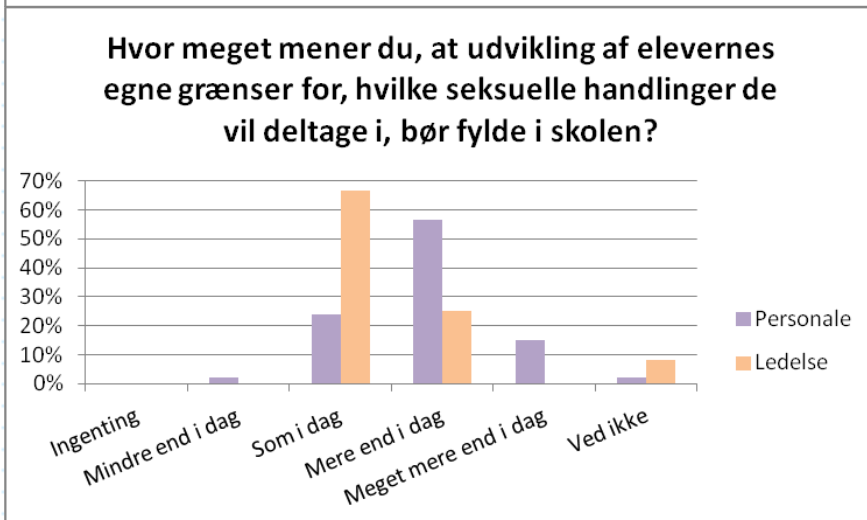
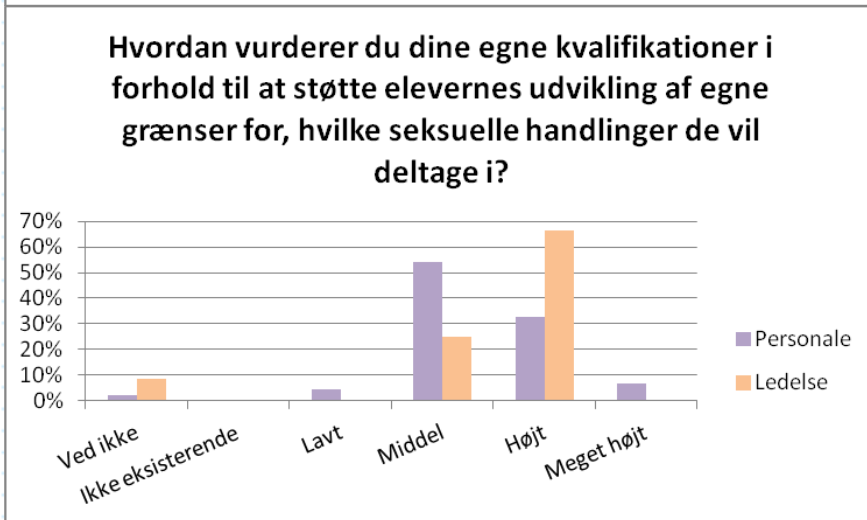
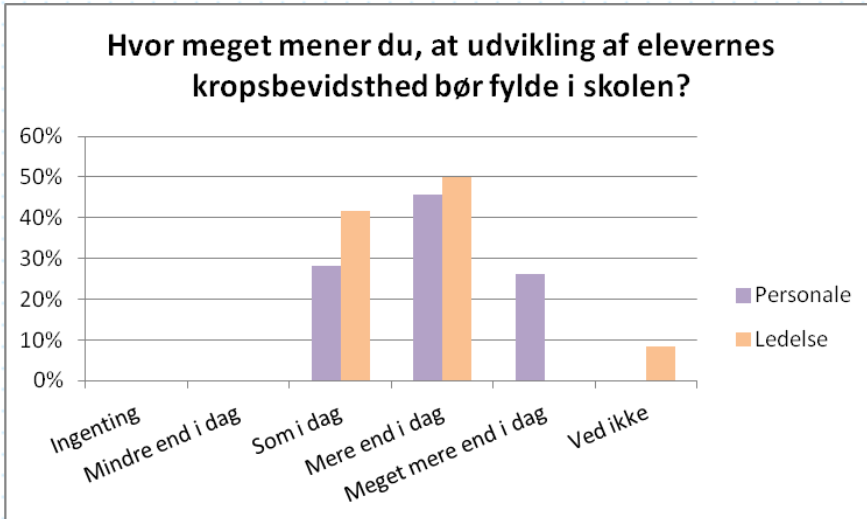
Hvor ofte oplever du, at dine kollegaer overskrider andres (personale, forældre eller elever) grænser for hvordan og hvor meget man kan tale om seksualitet?

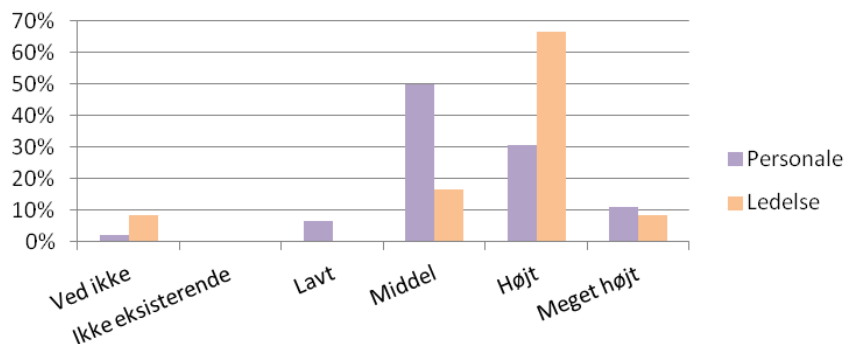

Bilag B: Afsluttende måling

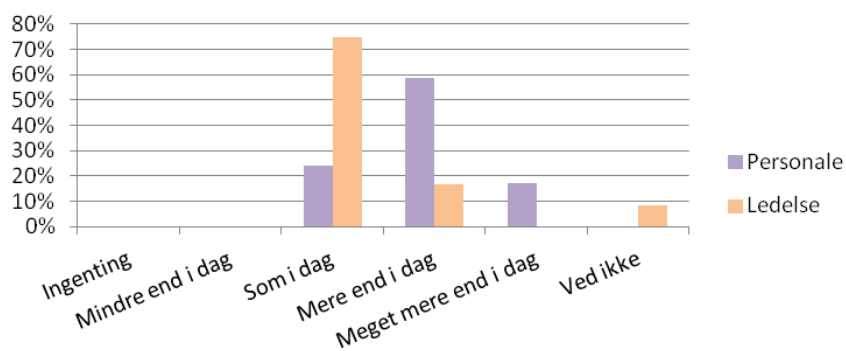

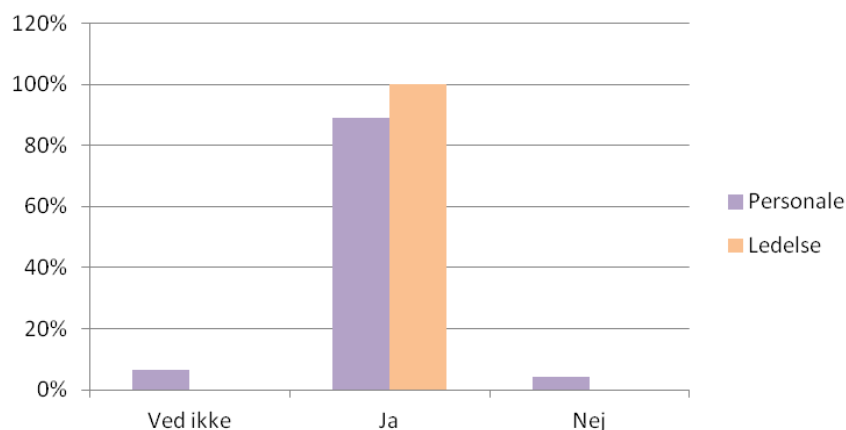
Hvordan vurderer du dine egne kvalifikationer i forhold til at støtte elevernes udvikling af bevidsthed om acceptabel seksuel adfærd?

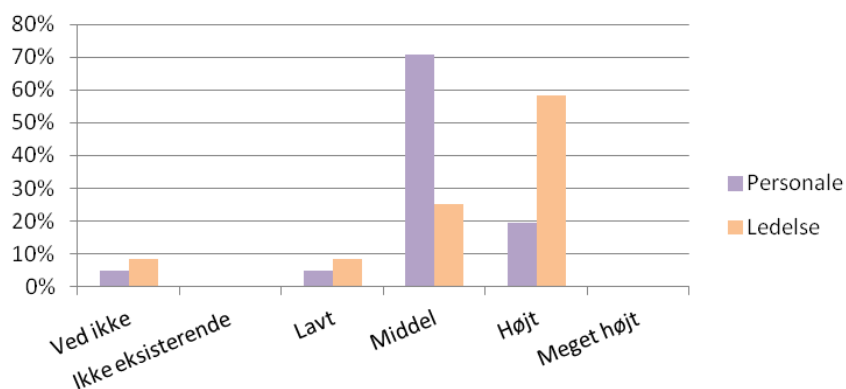
Hvor meget mener du, at udvikling af bevidsthed om acceptabel seksuel adfærd hos eleverne bør fylde i skolen?

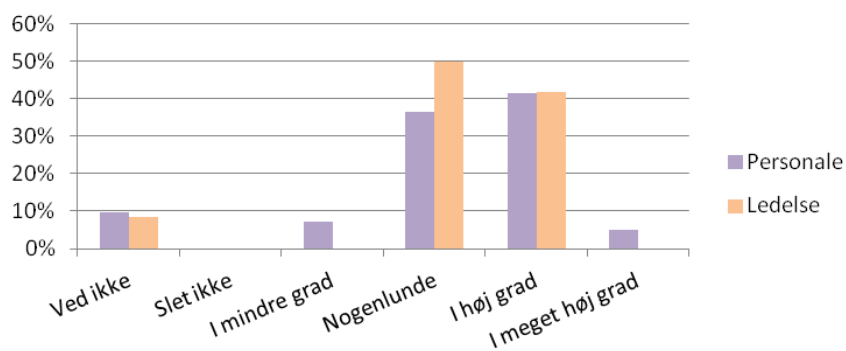
Modtager eleverne seksualundervisning?

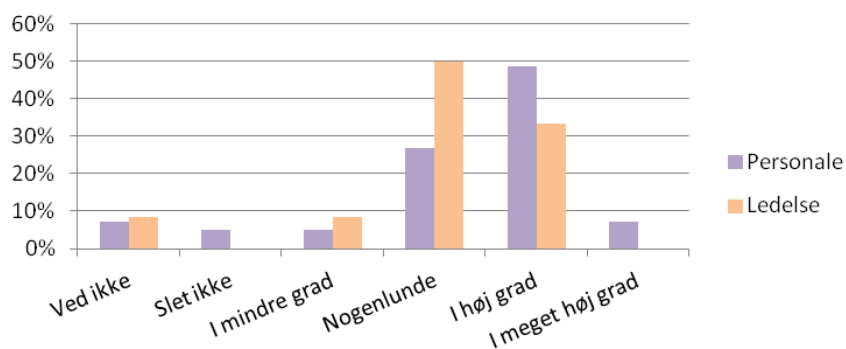
Hvordan vurderer du kvaliteten af den seksualundervisning, som eleverne modtager?

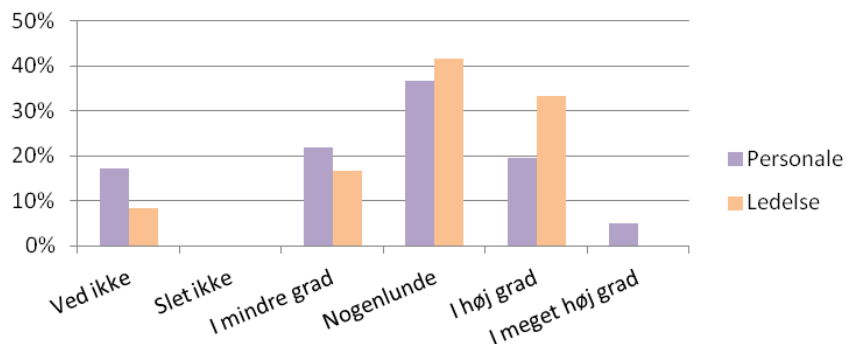
I hvor høj grad er seksualundervisningen medvirkende til, at eleverne udvikler en sund seksualitet?

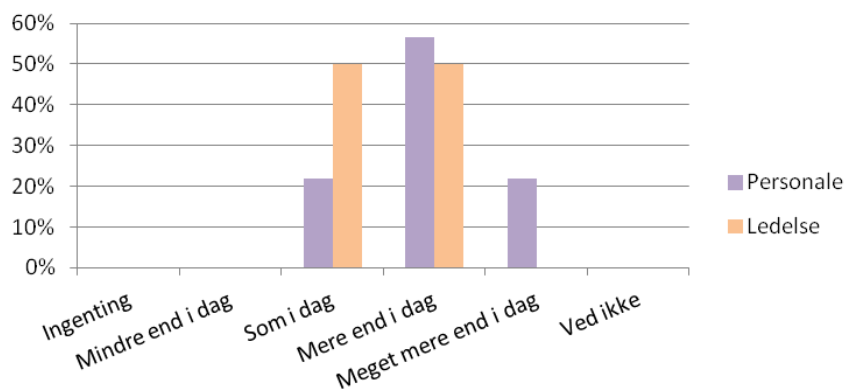
I hvor høj grad er seksualundervisningen medvirkende til, at eleverne ikke udviser en krænkende adfærd?

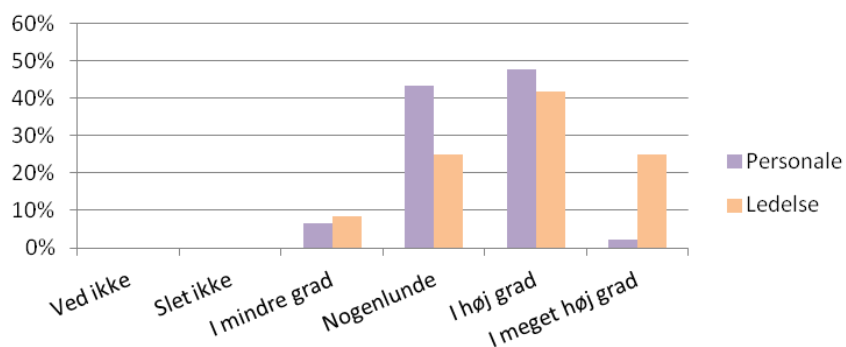
I hvor høj grad er seksualundervisningen medvirkende til, at eleverne selv kan afværge seksuelle krænkelser?

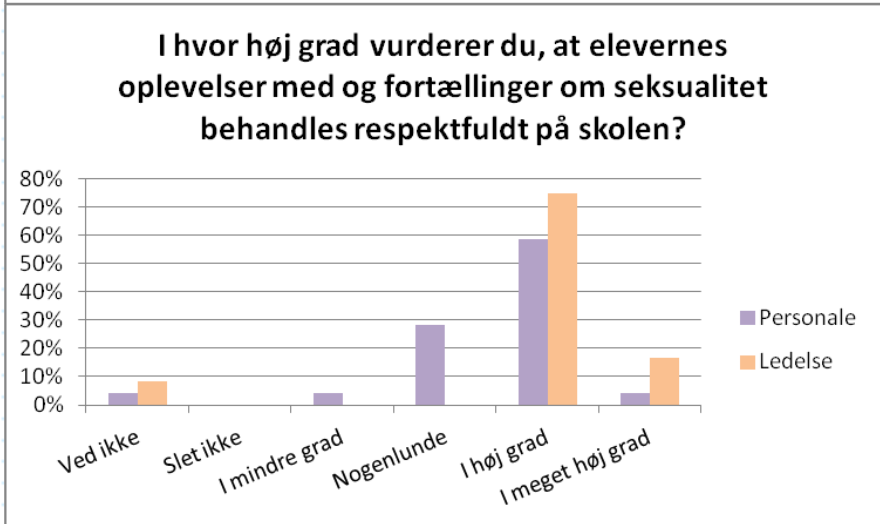
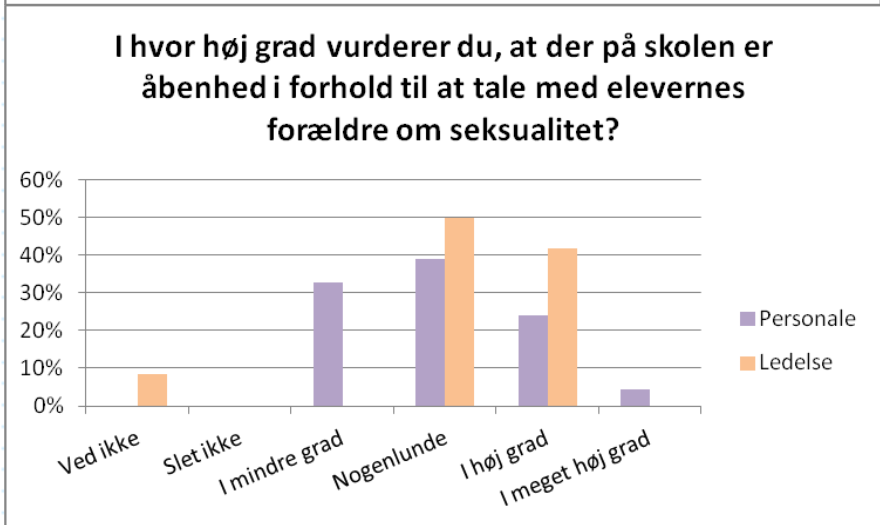
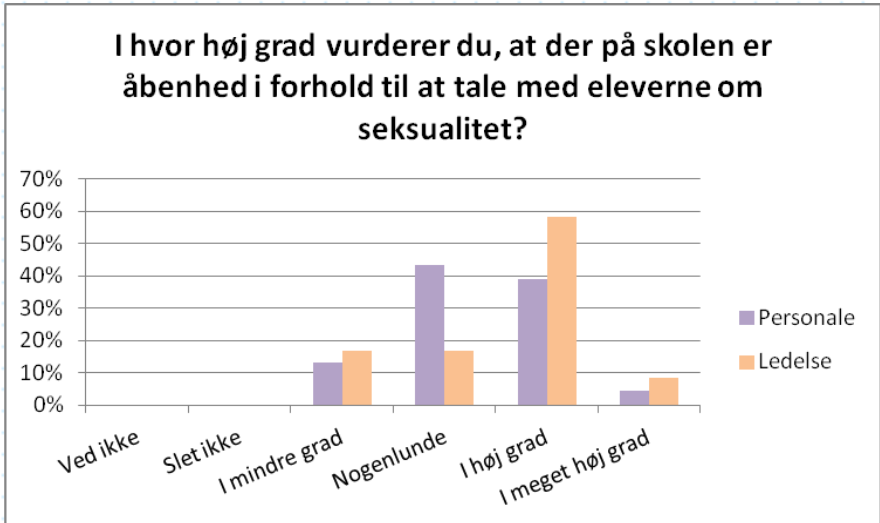

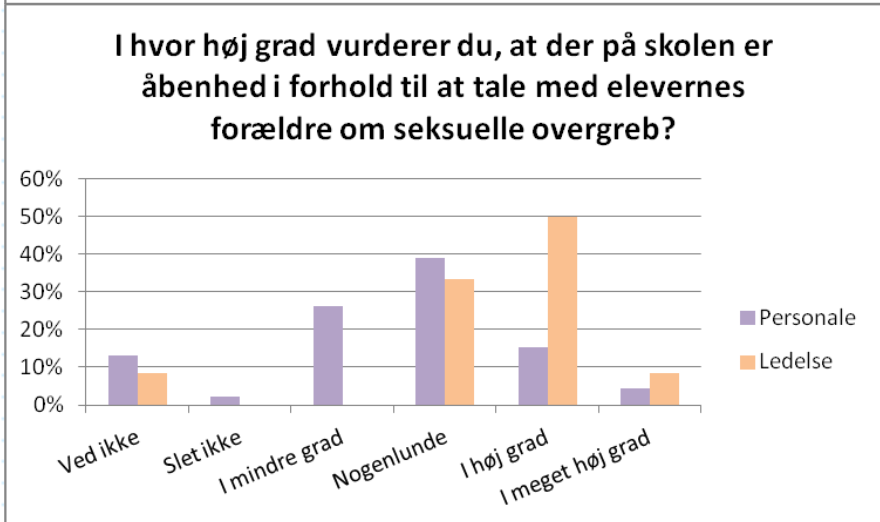
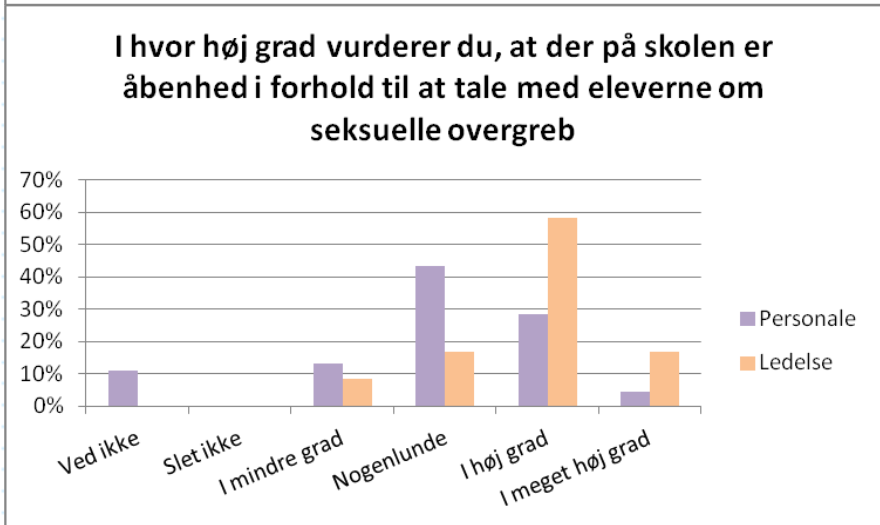
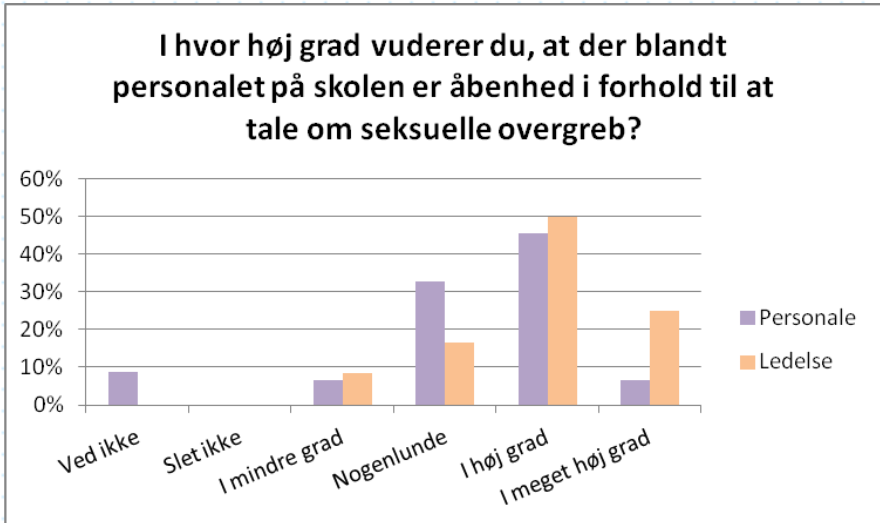
Hvor meget mener du, at seksualundervisning bør fylde i skolen?

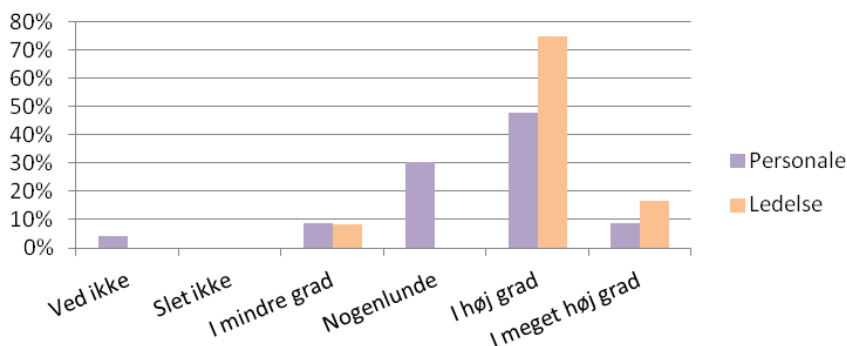
I hvor høj grad vurderer du, at der blandt personalet på skolen er åbenhed i forhold til at tale om elevernes seksualitet?

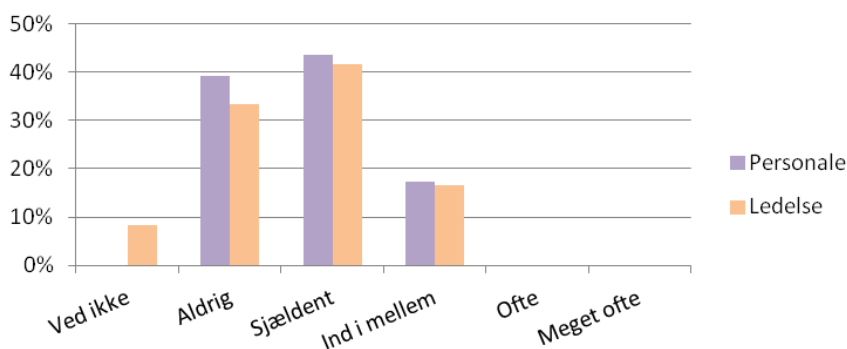

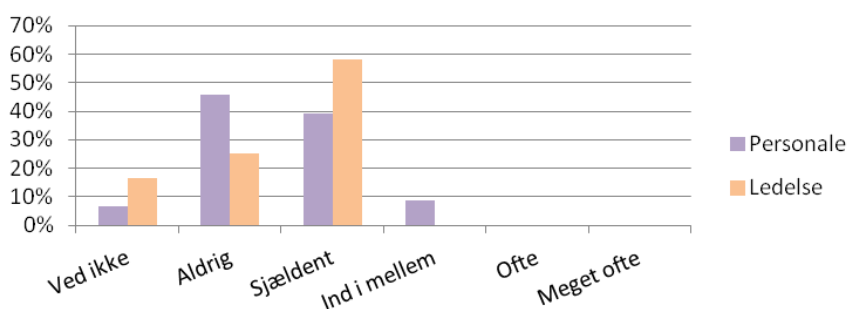
I hvor høj grad vurderer du, at elevernes oplevelser med og fortællinger om seksuelle overgreb behandles respektfuldt på skolen?

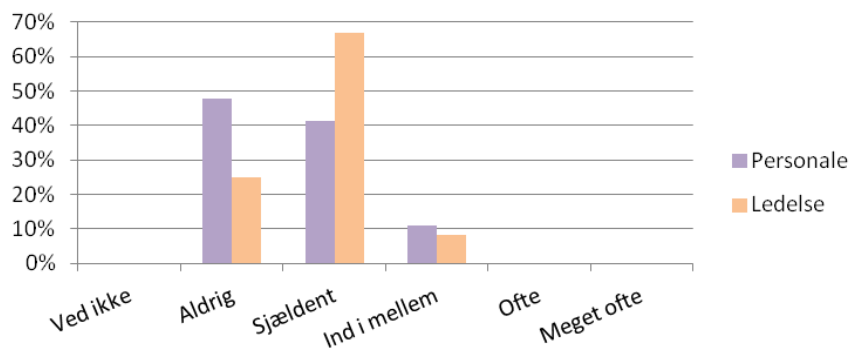
Hvor ofte oplever du, at dine kollegaer overskrider andres (personale, forældre eller elevers) grænser for kropslig kontakt?

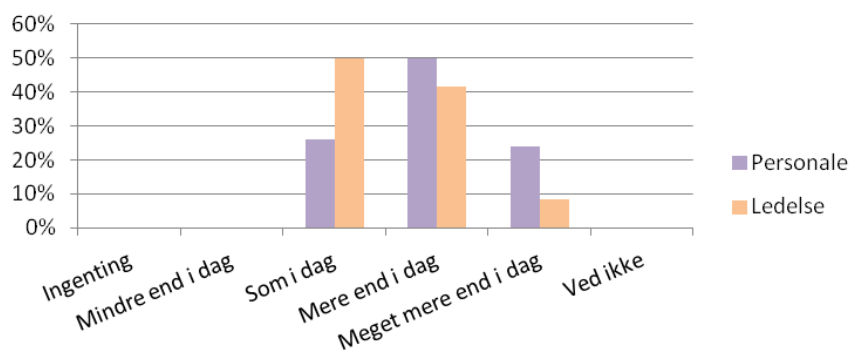
Hvor ofte oplever du, at dine kollegaer overskrider andres (personale, forældre eller elevers) grænser for hvordan og hvor meget man kan tale om seksualitet?

Hvor ofte oplever du, at dine kolleger overskrider andres (personale, forældre eller elevers) grænser for passende påklædning?

Hvor meget mener du, at kvalifikationer i forhold til håndtering af seksuelle overgreb på eleverne bør vægtes hos personalet?

Bilag C: Interviewguide – med de 8 spørgeskemaskoler

	Spørgsmål – til skoler med	Spørgsmål – til skoler uden	SVAR
	Processen – hvordan har den været?	Processen – hvordan har den været?	
1	Har skolen en nedskrevet seksualpolitik?	1A: Har skolen en nedskrevet seksualpolitik?	
2	Hvor mange lærere/pædagoger har været involveret i at udvikle seksualpolitikkerne?	2A: Hvor mange lærere/pædagoger har været involveret i at arbejde med seksualpolitikkerne?	
3	Hvad har været svært i udviklingen af seksualpolitikkerne?	3A: Hvad har været svært i udviklingen af seksualpolitikkerne? Hvorfor er seksualpolitikken ikke færdiggjort?	
4	Hvad har været godt i udviklingen af seksualpolitikkerne?	4A: Hvad har været godt i udviklingen af seksualpolitikkerne?	
5	Hvor stor opbakning har der været til arbejdet (fra kollegaer, ledelse, børn og pårørende)?	5A: Hvor stor opbakning har der været til arbejdet (fra kollegaer, ledelse, børn og pårørende)?	
6	I hvor høj grad har I involveret de pårørende/forældrene i arbejdet med seksualpolitikker? Uddyb	6A: I hvor høj grad har I involveret de pårørende/forældrene i arbejdet med seksualpolitikker? Uddyb	
	Anvendelse – hvor meget bruges seksualpolitikken?	Hvordan tænker I, at en seksualpolitik kan/skal bruges hos Jer?	
7	Kender alle medarbejdere til seksualpolitikken?	7A: Hvor mange medarbejdere på skolen er orienteret om arbejdet med politikkerne?	
8	Hvor aktivt/ofte vurderer I, at seksualpolitikken anvendes? Hvornår blev den fx anvendt sidst?	8A: Hvordan har I tænkt Jer at anvende seksualpolitikken? I hvilke sammenhænge?	
9	I hvilke sammenhænge anvendes seksualpolitikken?	9A: Har I haft oplevelser, hvor I savnede en seksualpolitik?	
10	Oplever skolerne, at seksualpolitikken er en hjælp? På hvilken måde?	10A: Hvilken støtte skal I bruge for at komme videre med arbejdet med seksualpolitikker?	

	Resultater – hvad har I opnået med seksualpolitikken?	Hvordan arbejder I med seksualitet og forebyggelse i dag?	
11	Oplever I, at I har fået flere/bedre redskaber til at kunne forebygge overgreb mod/mellem eleverne?	11A: Hvilke redskaber har I til at forebygge overgreb?	
12	Oplever I, at I har fået flere/bedre redskaber til at kunne støtte en elev efter, at et overgreb har fundet sted?	12A: Hvilke redskaber anvender I til at støtte en elev efter et overgreb?	
13	Oplever I, at arbejdet med seksualpolitikker har skabt større åbenhed i forhold til seksualitet hos eleverne?		
14	Bliver der i dag givet bedre seksualundervisning end tidligere? Uddyb.	13A: Hvordan arbejder I med seksualpolitikker i dag?	
15	Vurderer du/I, at I i dag har bedre kvalifikationer på skolen til at kunne forebygge seksuelle overgreb?		
	Hvilke effekter har seksualpolitikken haft?		
16	Har der været færre overgreb på/mellem elever siden i gik i gang med at arbejde med seksualpolitikker?	16A: Hvordan arbejder I med overgreb i dag?	
17	Har eleverne fået en sundere seksualitet (bedre til at sætte grænser, øget bevidsthed om passende seksualadfærd, mindre krænkende adfærd etc.)?	17A: Hvordan sikrer I at eleverne får en sund seksualitet?	
18	Hvilke (øvrige) resultater synes I, at arbejdet med seksualpolitikker har givet?	18A: Hvad er fordele og ulemper ved den måde I arbejder med seksualpolitikker i dag?	
	Har der været udfordringer i arbejdet med seksualpolitikker?	Har der været udfordringer i arbejdet med seksualpolitikker?	
19	Hvor mange har haft modstand på arbejdet med	19A: Hvor mange har haft modstand på arbejdet med en	

	en seksualpolitik? Hvad har modstanden omhandlet?	seksualpolitik? Hvad har modstanden omhandlet?	
20	Hvad har været de største udfordringer i forhold til at få skolerne til at udarbejde seksualpolitikker?	20A: Hvad har været de største udfordringer i forhold til at få skolerne til at udarbejde seksualpolitikker?	

Bilag D: Opgørelse over skoler

Endelig opgørelse over skoler, der er i kontakt (K), proces (P), færdige (F) eller modstandere (M)

Kategorierne er som følger:

F1: Helt færdige og udleveret til os (skriftlige politikker)

F2: Færdige, men politikken er ikke udleveret hos os (skriftlige politikker)

F3: Området er udfoldet, men politikken er ikke færdig (alle har været inddraget, men politikken er ikke nedfældet. Der er et mål om at de kommer i mål og de er lang vej med en implementering)

P: Uden at være færdige med en politik, men er i gang med en eller anden form for proces

K1: Kontaktet og besøgt

K2: Kontaktet, men intet besøg

M: Kontaktet, men har ikke udvist interesse for at deltage i projektet

Skoler i alt	182
F1+F2+F3	79
P	24
K1+K2	47
M	32
F andel i %	43,41
P andel i %	13,19
K andel i %	25,82
M andel i %	17,58
I alt	100,00

Bilag E: Drejebog for fokusgruppeninterview

Intro (10 minutter):

Hvem er vi (både os og dem – vi præsenterer deltagerne af hensyn til tiden)?

Hvorfor er vi her i dag? Hvad skal vi bruge interviewet til?

1: Spørgeskemaet

Præsentation af spørgeskemaundersøgelse fra de 8 baselineskoler (10 minutter):

Hvordan har udviklingen været på de 8 skoler?

Fælles refleksion over spørgeskemaundersøgelsen (10 minutter):

Kan I genkende udviklingen fra Jer selv?

Hvad mener I spørgeskemaundersøgelsen fortæller os?

2: Interview

1) Håndsoprækning (5 minutter):

1. Hvor mange har en nedskrevet seksualpolitik?
2. Hvor mange har lavet en handleplan for implementeringen af seksualpolitikkerne?
3. Hvor mange har anvendt seksualpolitikken?

Fælles opsamling (10 minutter):

Hvor er I i processen med udarbejdelse af seksualpolitikker/handleplaner? Hvad in-deholder seksualpolitikken? Hvad bruger I seksualpolitikken til? Etc.

2) Grupper med 4 (15 minutter): Diskuter hvordan processen har været for udviklingen af seksualpolitikkerne?

- Hvad har været svært?
- Hvad har været godt?
- Hvordan er seksualpolitikkerne blevet modtaget (af personale, børn, pårørende)?

Plenumopsamling (20 minutter)

3) Grupper med 4 (10 minutter + 5 minutter): Diskutér hvad I har opnået i arbejdet med seksualpolitikker?

Hvad har medarbejderne opnået?

- o Føler I Jer tilstrækkelig fagligt kvalificeret til at forebygge og håndtere seksuelle overgreb? Er I blevet bedre som følge af projektet
- o Hvor opmærksomme er I på elevernes seksualitet og behov for støtte? Er I blevet bedre som følge af projektet
- o Hvor gode er I til at give seksualundervisning? Er I blevet bedre som følge af projektet
- o Hvor opmærksomme er I på, om elever oplever overgreb? Er I blevet bedre som følge af projektet og har I evt. konstateret ændringer i antallet af mistanker om overgreb?
- o Har I tilstrækkelig viden om hvordan og hvornår I skal handle i forhold til seksuelle overgreb? Er I blevet bedre som følge af projektet

EVT: Hvad har eleverne opnået?

- o Har de opnået mere bevidsthed om sund seksualitet?
- o Er de blevet bedre til at sætte grænser?

Plenumopsamling (20 minutter)

3: Afrunding

Hvordan vil besvarelserne blive anvendt? Hvad vil der ske nu (5 minutter)?

Bilag F: Spørgeskema til konferencen

SPØRGSMÅL	J A	NEJ	VED IKKE
1. Arbejder du på en specialskole/med en specialklasse?			
2. Navnet på din skole (anvendes kun til at få viden om antallet af skoler besvarelserne fordeler sig på):			
3. Har din skole forud for konferencen hørt om/ haft kontakt med projektet "Seksualpolitikker på specialskoler"?			
4. Har din skole en formel (skriftlig) seksualpolitik? <i>4a, b og c besvares kun, hvis du har svaret "ja" til spørgsmål 4:</i>			
a. Ved du hvor du kan finde seksualpolitikken?			
b. Kender du indholdet i seksualpolitikken?			
c. Har du haft brug for seksualpolitikken de sidste 6 måneder?			
5. Er din skole i gang med at udarbejde en formel (skriftlig) seksualpolitik?			
6. Har din skole en uformel (ikke-skriftlig) seksualpolitik? <i>6a og 6b besvares kun, hvis du har svaret "ja" til spørgsmål 6:</i>			
a. Kender alle medarbejdere den uformelle seksualpolitik?			
b. Vurderer du, at en uformel seksualpolitik er det mest hensigtsmæssige på din skole?			
7. Modtager alle elever seksualundervisning i løbet af deres skolegang?			
8. Vurderer du, at I på skolen har tilstrækkelige kompetencer i forhold til at støtte eleverne i udvikling af et sundt forhold til egen krop og seksualitet?			
9. Vurderer du, at I på skolen har tilstrækkelige kompetencer til at støtte eleverne i udvikling af egne grænser for, hvilke seksuelle handlinger de vil deltage i?			
10. Vurderer du, at arbejdet med seksualpolitikker, og et generelt fokus på barnets seksualitet, kan forebygge seksuelle overgreb udført på eller af barnet?			

Bilag G: Interviewguide til SUMH

Hvor mange skoler er i dag kontaktet (K)?

Hvor mange skoler er i dag i proces (P)?

Hvor i processen vurderer I, at skolerne er?

Hvad kendetegner procesforløbet for skolerne? (tidsmæssigt, organisering mv.)

Hvor mange skoler har færdiggjort en seksualpolitik? Definér færdiggjort...

Hvor mange lærere/pædagoger involveres i arbejdet med at udvikle seksualpolitikkerne (hører om projektet)?

Hvor mange af skolerne havde en seksualpolitik, da I kontaktede dem? Har disse skoler kunne anvende projektets materiale

Hvor aktivt vurderer I, at seksualpolitikken anvendes? Kender alle til den?

Oplever skolerne at seksualpolitikken er en hjælp? På hvilken måde? Eksempler på resultater?

Hvad indeholder seksualpolitikkerne typisk? Hvor bredt dækker de?

Hvor mange har haft modstand på arbejdet med en seksualpolitik (M)? Hvad har modstanden omhandlet?

Hvor mange skoler vurderer I har en uformel seksualpolitik?

Hvordan vurderer I personalets kvalifikationer, viden og interesse i forhold til at arbejde med seksualpolitikker?

Hvor stor opmærksomhed er der på forebyggelse af seksuelle overgreb på skolerne?

Er der forskellige tilgange til arbejdet med seksualpolitikker mellem skoler for børn med handicap versus sociale problemer?

Hvor stor ledelsesopbakning er der i forhold til at arbejde med seksualpolitikker på skolerne?

I hvor høj grad involveres de pårørende/forældrene i arbejdet med seksualpolitikker?

Hvad har været de største udfordringer i forhold til at få skolerne til at udarbejde seksualpolitikker?

Hvor mange har selvstændigt opsøgt Jer for at få støtte til udarbejdelse af en seksualpolitik? Både inden de gik i gang og undervejs...

Hvilke tre ting mener I, at der skal til, hvis flere skoler i fremtiden skal arbejde med seksualpolitikker? (fx samarbejde med kommuner, tidsfaktor, finansiering?)